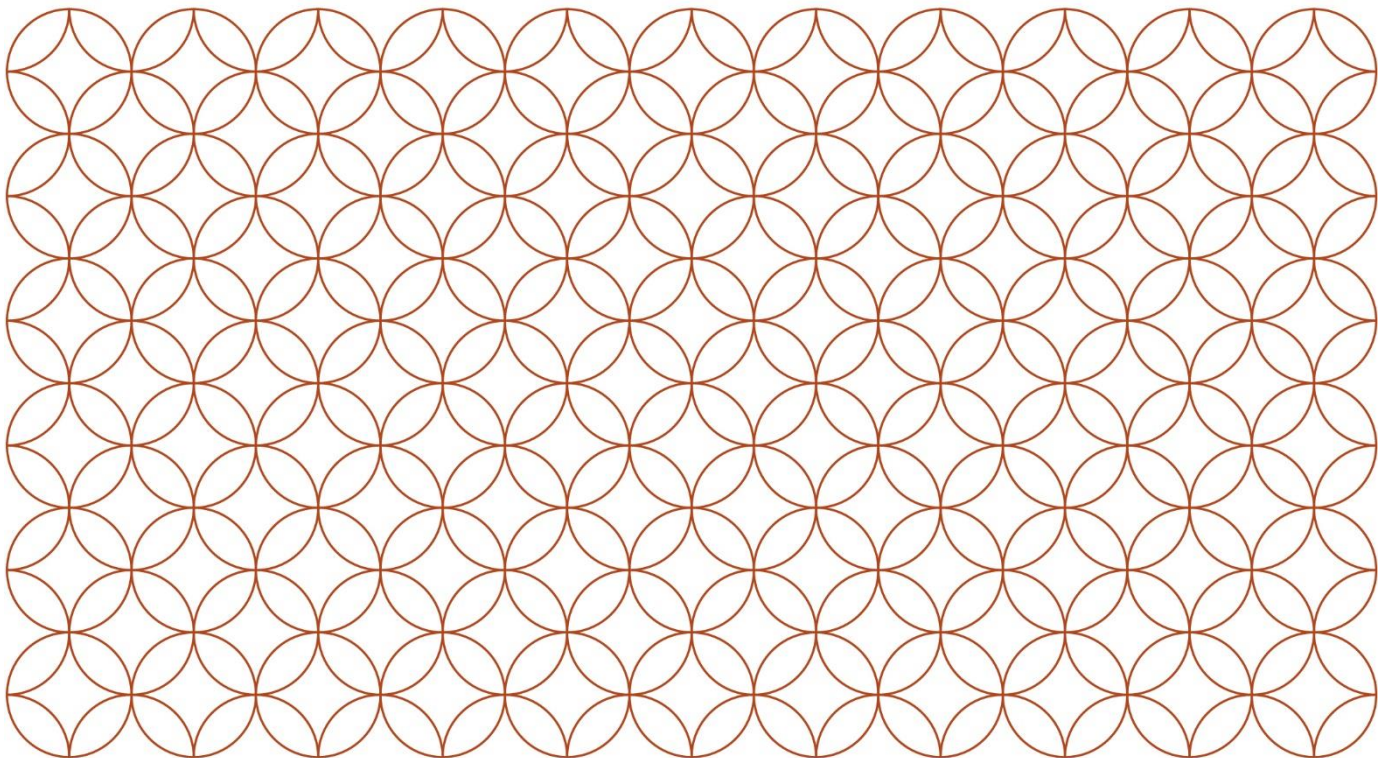

Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet

Delredovisning 4 – Komvux

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

Dokumentdatum: 2021-12-15

Diarienummer: 2020:1056

Skolverket, Stockholm 2021

Innehåll

Sammanfattning	5
1. Inledning.....	7
Tidigare studier	8
Regeländringar med mera för komvux med anledning av pandemin	10
Genomförande	11
2. Söktryck och antagning	12
Ökat söktryck till komvux på gymnasial nivå.....	12
Ökat söktryck till vård och omsorg samt till barn och fritid	13
Olika elevgrupper bakom ökningen av sökande till komvux på gymnasial nivå	14
Samtliga eller de flesta sökande har erbjudits plats men inte i lika stor utsträckning till yrkeskurser	15
Två av fem huvudmän hade fler sökande än platser till vård och omsorg samt barn och fritid under första halvåret 2021	17
Statsbidrag i fokus vad gäller behov av åtgärder eller stöd	18
Apl största utmaningen med att anordna yrkesutbildning under våren 2021	19
3. Arbetsplatsförlagt lärande (apl).....	22
Apl har kunnat genomföras för de flesta elever.....	22
...men det har krävts mer än vanligt.....	23
4. Komvux i svenska för invandrare (sfi)	24
De flesta sfi-elever har fått de timmar de har rätt till	24
Flera utmaningar inom sfi	26
Inställda nationella prov inom sfi har försvårat betygssättning men inte i någon större utsträckning	28
5. Kunskapstapp.....	29
Ett kunskapstapp bedöms ha skett i viss utsträckning.....	29
Insatser för att motverka kunskapstapp	30
Huvudmän ser behov av olika nationella insatser.....	32
6. Distansutbildning	34
Distansutbildningen bedöms ha fungerat ganska bra.....	34
Högre andel distansutbildning i augusti 2021 än innan pandemin	36
Erfarenheter från distansutbildningen under pandemin har också förbättrat förutsättningarna för att anordna utbildning	37
7. Prövning.....	39
Hälften av huvudmännen uppger att efterfrågan på prövning har ökat.....	39
Prövning har genomförts för de flesta som efterfrågat det.....	40

Huvudmännen bedömer att de flesta som efterfrågar prövning under hösten 2021 kan erbjudas det	41
Svårt att bedöma om förändringar skett avseende vilka grupper som efterfrågat prövning	41
Ansträngt läge hos huvudmän som erbjudit prövning.....	42
8. Slutsatser	44
Ökat tryck inom flera områden.....	44
Ansträngt läge inom sfi	47
Insatser behövs för att hantera kunskapstappet och möta ett ökat tryck.....	49
Bilaga 1 Metod.....	50
Enkät under september och oktober.....	50
Totalundersökning bland kommuner som är huvudmän för komvux	50
Referenser	53

Sammanfattning

Den här rapporten är den fjärde delredovisningen av Skolverkets uppdrag att följa upp konsekvenserna av covid-19-pandemin för utbildningen inom skolväsendet. För att följa upp konsekvenser inom kommunal vuxenutbildning (komvux), har Skolverket under hösten 2021 genomfört en enkätundersökning till samtliga kommuner som är huvudmän för komvux. Våra huvudsakliga resultat är:

- **Ökat söktryck till komvux på gymnasial nivå.** Ökningen av antalet sökande under januari-augusti 2021, jämfört med samma period 2019, gäller framför allt yrkeskurser och specifikt kurser inom vård och omsorg samt barn och fritid. Vad gäller de andra skolformsdelarna uppges söktrycket i huvudsak vara oförändrat.
- **Ökningen tycks komma från olika grupper av sökande.** Det ökande söktrycket till komvux på gymnasial nivå tycks både bestå av sökande som gått i gymnasieskolan under pandemin och dem som gick där innan pandemin. Den förstnämnda gruppen uppges dock ha ökat något mer än den senare under januari-augusti 2021 jämfört med samma period 2019.
- **Söktrycket till yrkeskurser möts inte upp fullt ut.** En majoritet av huvudmännen uppger att de har kunnat erbjuda plats till samtliga, eller de flesta behöriga sökande under januari-augusti 2021. Men när det gäller yrkeskurser inom komvux på gymnasial nivå, har inte lika många sökande erbjudits plats.
- **Arbetsplatsförlagt lärande (apl) största utmaningen med att anordna yrkesutbildning.** När huvudmännen får bedöma utifrån några givna aspekter framstår möjligheten att anordna apl som den största utmaningen med att anordna yrkesutbildning under våren 2021. Att anordna apl är också överlägset den av aspekterna som huvudmännen anger har blivit svårare under pandemin.
- **De flesta har kunnat anordna apl.** Trots utmaningar uppger de flesta huvudmän att de kunnat anordna apl för de flesta elever under januari-augusti 2021. Huvudmän har dock i vissa fall behövt söka andra arbetsplatser eller genomföra apl som motsvarande utbildning i komvux lokaler. Skolverket bedömer att det finns en risk för att vissa elever inte fått möjlighet att utveckla kunskaper, förmågor och förståelse i samma utsträckning som vid lärande på arbetsplatser.
- **Ökad efterfrågad på prövning.** Nästan hälften av huvudmännen uppger att efterfrågan på prövning har ökat under januari-augusti 2021 jämfört med samma period 2019. För övriga huvudmän uppges efterfrågan i huvudsak vara oförändrad. De flesta huvudmän uppger att de har kunnat erbjuda prövning till de flesta som efterfrågat prövning under 2021. Samtidigt finns det huvudmän som inte har erbjudit prövning alls, eller som har begränsat möjligheten till prövning.

- **Störst kunskapstapp¹ inom komvux i svenska för invandrare (sfi).** Enligt huvudmännens bedömning har ett kunskapstapp skett i viss utsträckning inom de flesta skolformsdelarna inom komvux. Störst bedöms tappet inom sfi vara där huvudmän pekar på att elevers progression gått långsammare under pandemin. Skolverket bedömer att det finns en risk att färre elever når målen inom sfi, även under pandemins andra år.
- **Flera utmaningar med distansutbildning² inom sfi.** Distansutbildningen som bedrivits med anledning av pandemin uppges i huvudsak ha fungerat ganska bra inom komvux. Men sämst uppges den ha fungerat inom sfi. Elevers vana att studera på distans, teknisk utrustning i hemmet, digital kompetens, studiemiljön i hemmet och elevers möjlighet till att få prata svenska, är några av utmaningar inom sfi under våren 2021. Störst beskrivs utmaningarna vara för elever inom de inledande studievägarna.
- **De flesta sfi-elever har fått de timmar de har rätt till.** Även om en stor majoritet av huvudmän uppger att de kunnat erbjuda de flesta sfi-elever de timmar de har rätt till under våren 2021, finns det huvudmän som inte gjort det. Samtidigt menar vissa huvudmän, att elever ändå fått undervisning av kvalitet eftersom den bedrivits i mindre grupper.
- **Stöd behövs för att ta igen kunskapstappet.** För att kunna ta igen förlorade kunskaper lyfter huvudmän vikten av att fortsätta att arbeta med stöd på olika sätt. Vissa efterfrågar också ekonomisk kompensation för insatser under pandemin. Bland annat för utlåning av digitala verktyg, förlängning av kurser och användning av extra lärarresurser.
- **Insatser för att erbjuda yrkesutbildning efterfrågas.** För att kunna erbjuda utbildningsplatser pekar flera huvudmän särskilt på satsningar gällande yrkesutbildning och mer ekonomiska resurser specifikt. Flexibla och långsiktiga statsbidrag lyfts som en av förutsättningarna som behövs.

¹ Med kunskapstapp avses att eleverna inte har fått de kunskaper och färdigheter de normalt sett skulle ha fått.

² I denna rapport används i huvudsak begreppet distansutbildning eftersom det är ett etablerat begrepp inom komvux. I vissa fall kan specifika delar inom distansutbildningen avses, som till exempel till fjärrundervisning och då används dessa begrepp i stället.

1. Inledning

I den här rapporten redovisas den del av Skolverkets regeringsuppdrag om pandemins konsekvenser för skolväsendet som berör komvux. Konsekvenser som berör förskolan, grundskolan och gymnasieskolan redovisas i separata rapporter.

I rapporten presenteras inledningsvis en kort sammanfattning av resultat från tidigare studier om pandemins konsekvenser för komvux. Därefter sammanfattas regeländringar med mera för komvux med anledning av pandemin. I kapitel 2–7 redovisas studiens resultat och i kapitel 8 presenteras rapportens slutsatser.

Rapporten bygger på resultat från en enkät riktad till samtliga huvudmän³ för komvux. De frågor som ställs i enkäten är delvis baserade på resultaten från intervjuer om konsekvenser av pandemin som genomfördes under våren 2021, delvis på vad vi vet från andra tidigare studier. Det innebär att det i viss mån är olika områden som täcks in i enkäterna för respektive skolform. Skolverket har utifrån tidigare urvalsstudier om komvux fått signaler om att pandemin inneburit utmaningar. Bland annat vad gäller möjligheten att genomföra praktiska moment och apl samt utmaningar för elever inom sfi att ta del av utbildning på distans. Samtidigt har pandemin inneburit en högre arbetslöshet i samhället och behoven av utbildning inom komvux kan förväntas öka. Det är utifrån detta som Skolverket har genomfört enkätundersökningen och i den här rapporten redovisar vi den nationella bilden av situationen som huvudmän beskrivit. Enkätmaterialet som redovisas här har dock analyserats under en relativt kort tid. Ytterligare analyser av enkätmaterialet gällande komvux kan bli aktuella, liksom analyser av dessa resultat i förhållande till resultaten gällande övriga skolformer.

De övergripande målen för komvux är att vuxna ska stödjas och stimuleras i sitt lärande, att vuxna ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling. Vidare ska utbildningen ge en god grund för elevernas fortsatta utbildning samt utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet.⁴ Komvux har alltså ett brett uppdrag och innehåller fem olika skolformsdelar:

1. komvux på grundläggande nivå,
2. komvux på gymnasial nivå,
3. komvux som särskild utbildning på grundläggande nivå,
4. komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå och
5. komvux i svenska för invandrare (sfi)⁵

³ Huvudmän i denna studie är kommuner och kommunalförbund, läs mer om gruppen som undersökts i bilaga 1.

⁴ 20 kap. 2 § skollagen (2010:800). De olika skolformsdelarna har delvis olika syften vilka beskrivs närmre 20 kap. 4 § skollagen.

⁵ I denna studie görs en något modifierad uppdelning av skolformsdelarna (i huvudsak för att belysa olikheter inom komvux på gymnasial nivå): komvux på grundläggande nivå, komvux på gymnasial nivå (yrkeskurser), komvux på gymnasial nivå (andra kurser än yrkeskurser), komvux som särskild utbildning (både grundläggande och gymnasial nivå) och komvux i sfi.

Tidigare studier

Skolverket har vid tre tidigare tillfällen följt upp lägesbilden inom komvux under covid-19-pandemin. Detta har gjorts genom undersökningar som riktat sig till huvudmän. Två uppföljningar gjordes under 2020, den första i maj 2020 och den senare i oktober samma år.⁶ Lägesbilden inom komvux följdes också upp i maj 2021.⁷ Syftet med uppföljningarna var att ge nulägesbilder av komvux utifrån olika områden som till exempel söktryck, studieavbrott, distansutbildningens omfattning, möjligheter att tillgodose elevers behov av stöd och möjligheterna att genomföra apl och prövning.

I och med att det funnits ett behov av att kontinuerligt och snabbt följa upp pandemins konsekvenser för skolan, har de flesta av Skolverkets tidigare studier med anknytning till pandemin genomförts med en begränsad tid för planering, genomförande och analys. Vissa av studierna baseras även på ett begränsat urval av respondenter. Av den anledningen bör resultaten från tidigare uppföljningar tolkas med viss försiktighet och ses som vad de är – lägesbilder vid den tidpunkt då studierna genomfördes.

Skolverket har också följt upp utbildningen inom komvux på andra sätt. Till exempel genom en årlig statistik om elever och studieresultat i kommunal vuxenutbildning.⁸ Under våren 2020 genomförde även Skolverket en enkätundersökning riktad till personal inom skolväsendet om deras uppfattningar om pandemins påverkan samt syn på hur denna påverkan kan hanteras.⁹ Vidare gjorde Skolinspektionen under våren 2021 en intervjuundersökning om fjärr- och distansundervisning i komvux.¹⁰

Nedan följer en sammanfattning av resultaten från några relevanta tidigare studier som behandlar komvux.

Stor ökning av antalet elever i komvux på gymnasial nivå

Skolverkets statistik om elever och studieresultat i komvux 2020 visar att elevantalet ökade.¹¹ Totalt läste 400 000 elever i komvux under 2020. Den största delen var komvux på gymnasial nivå där totalt 243 000 elever studerade under året, en ökning med 12 procent jämfört med 2019. Elevantalet i komvux på grundläggande nivå minskade i stället med 1 procent sedan 2019 och elevantalet inom komvux som sfi minskade med 10 procent jämfört med 2019.

⁶ Skolverket (2020a) *Lägesbild av situationen i komvux med anledning av covid-19-pandemin*. Uppföljningen bygger på telefonintervjuer. Totalt 40 huvudmän för komvux kontaktades för intervjuer i början på oktober. Intervjuer genomfördes med 35 huvudmän. Skolverket (2020b) *Coronapandemins påverkan på vuxenutbildningen*. Uppföljningen bygger på 13 intervjuer med huvudmän för komvux. Intervjuerna kompletterades med inspel från några av Skolverkets regionala dialoger om komvux som genomfördes som webbdialoger under pandemin.

⁷ Skolverket (2021a) *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet*.

⁸ Skolverket (2021b) *Elever och studieresultat i kommunal vuxenutbildning 2020*.

⁹ Skolverket (2021c) *Enkätundersökning bland personal i skolväsendet om covid-19 pandemins påverkan*.

Enkätundersökningen publicerades som ett öppet frågeformulär på Skolverkets webbplats. Detta innebär att de som svarade själva tog initiativ till att besvara enkäten. Resultatet representerar därför endast de som har besvarat enkäten och kan inte generaliseras till all personal i skolväsendet.

¹⁰ Skolinspektionen (2021). *Fjärr- och distansundervisning vid kommunal vuxenutbildning*.

¹¹ Skolverket (2021b).

Ökat söktryck till vissa delar av komvux

Under pandemin har söktrycket, det vill säga antalet sökande till komvux, varit oförändrat eller ökat visar Skolverkets uppföljningar av lägesbilden inom komvux.¹² Det handlar om en relativt tydlig ökning inom komvux på gymnasial nivå där det dock har funnits vissa utmaningar vad gäller att bereda platser till yrkeskurser och anordna apl-platser. Många huvudmän verkar ha kunnat anordna apl. Vissa har samtidigt upplevt utmaningar och valt att skjuta på elevernas apl eller hitta andra lösningar.

Undervisningssätt varierar beroende på elevgrupp

Skolverkets statistik om elever och studieresultat inom komvux under 2020 tyder på att andelen som studerade på distans var högre än föregående år.¹³ Detta även efter det att rekommendationen om distansundervisning togs bort under sommaren 2020.

Skolverkets uppföljningar med huvudmän visar att undervisningen i huvudsak bedrivits som distansutbildning, eller som en kombination av distansutbildning och undervisning i mindre grupper i skolans lokaler.¹⁴ Distansutbildning har främst bedrivits inom komvux på gymnasial nivå och då andra kurser än yrkeskurser. Det är även här som huvudmännen bedömer att distansutbildningen fungerar bäst.

Distansutbildningen har inneburit svårigheter för elever med låg digital kompetens eller bristfällig teknisk utrustning i hemmet. Särskilt har elever inom sfi som går de inledande studievägarna och elever på komvux som särskild utbildning nämnts i detta sammanhang. Dessa elever har ibland fått undervisning i mindre grupper på plats i stället för på distans.

En majoritet som svarat i Skolverkets enkätundersökning bland personal i skolväsendet om covid-19-pandemins påverkan beskriver farhågor för ett kunskapstapp.¹⁵ Inom komvux handlar det främst om att det funnits lite tid att ta igen undervisning. Många anger även att undervisningens kvalitet blivit lidande av distansutbildningen.

Samtidigt uppges att distansutbildningen inneburit ett digitalt utvecklingskliv, vilket medfört ökad digital kompetens och nya arbetssätt.

Förlängning av utbildningen inom sfi

Huvudmän lyfter i Skolverkets uppföljningar att progressionen inom sfi har blivit långsammare under pandemin bland annat på grund av tekniska utmaningar samt att det funnits begränsade möjligheter att öva på att tala svenska.¹⁶ Skolverkets statistik om elever och studieresultat i komvux 2020 stämmer väl överens med den bild som huvudmän ger av långsammare progression och utmaningar med

¹² Skolverket (2021a), Skolverket (2020a).

¹³ Skolverket (2021b).

¹⁴ Skolverket (2021a), Skolverket (2020a).

¹⁵ Skolverket (2021c).

¹⁶ Skolverket (2021a), Skolverket (2020a).

distansutbildning för elever inom sfi på studieväg 1 och studieväg 2.¹⁷ Statistiken visar att kurser inom sfi som eleverna avslutade under 2020 pågick i genomsnitt i 33 veckor under 2020. Under 2019 var genomsnittet 28 veckor. Längden på kurserna har alltså ökat tydligt under 2020 jämfört med 2019. Ökningen i antal veckor var betydligt större för studieväg 1 och 2 jämfört med studieväg 3.

Positiv och negativ påverkan på möjligheten att ge stöd

Skolverkets uppföljningar med huvudmän ger en delad bild av möjligheten att ge stöd till elever.¹⁸ Vissa huvudmän tycker att det har varit svårare att tillgodose elevers behov av stöd när undervisningen skett på distans. Andra menar att det skapat möjligheter för enskilt och individanpassat stöd.

Skolinspektionen har under våren 2021 intervjuat elever inom komvux.¹⁹ I deras granskning framkommer att eleverna ser flera fördelar med undervisningen på distans. En stor majoritet av de intervjuade eleverna uppger att de får det stöd de behöver för att klara av studierna. Av intervjuerna framgår dock att många elever saknar närundervisningen och att de anser att de lär sig mer när undervisningen sker i skolans lokaler.

Studieresultat nästan på samma nivå 2020 som 2019

Skolverkets statistik om elever och studieresultat inom komvux 2020 visar att trots de speciella förutsättningarna under 2020 har studieresultatet legat på ungefär samma nivå som under 2019.²⁰ Betygsfördelning och andelen elever som slutfört sina kurser var i stort sett oförändrad inom komvux på grundläggande och gymnasial nivå. Inom delar av sfi finns dock en negativ utveckling under 2020 där avbrotten ökade och betygen sjönk något.

Även om de flesta huvudmän tycks kunna genomföra prövning under pandemin beskriver vissa i Skolverkets uppföljningar av lägesbilden inom komvux att de har begränsat möjligheter till prövning på olika sätt.²¹ Flera huvudmän uppger även att de ser en ökad efterfrågan på prövning.

Regeländringar med mera för komvux med anledning av pandemin

Fram till den 1 juni 2021 omfattades komvux av Folkhälsomyndighetens allmänna råd för arbetsplatser, vilket innebar att alla som hade möjlighet uppmanades att arbeta hemifrån. Folkhälsomyndigheten tog även fram allmänna råd om utbildningar för vuxna som angav att komvux skulle erbjuda

¹⁷ Skolverket (2021b).

¹⁸ Skolverket (2021a), Skolverket (2020a).

¹⁹ Skolinspektionen (2021).

²⁰ Skolverket (2021b).

²¹ Skolverket (2021a), Skolverket (2020a).

distansundervisning när det var möjligt och när huvudmännen bedömde att det var lämpligt utifrån elevernas behov.²²

Efter den 1 juni 2021 upphörde det allmänna rådet om att utbildningar för vuxna bör erbjuda distansundervisning. Det innebar att elever inom komvux stegvis kunde återgå till undervisning på plats. Det allmänna rådet om att arbeta hemma gällde dock fortsatt fram till den 29 september.²³

De allmänna råden som gäller från och med den 29 september 2021, riktar sig till enskilda personer och handlar till exempel om att stanna hemma vid symtom. Ur smittskyddssynpunkt är det viktigt att huvudmännen underlättar för eleverna och de anställda att följa råden. Till exempel genom att, när det är möjligt, erbjuda digitala alternativ och hemarbete vid symtom på covid-19. Men huvudmännen har även ett generellt ansvar att motverka spridning av smittsamma sjukdomar i verksamheten. Huvudmännen behöver dessutom ha en fortsatt beredskap att hantera fall och utbrott av covid-19 enligt tidigare tillvägagångssätt.²⁴

Genomförande

Resultaten i denna studie bygger på en enkätundersökning riktad till kommuner eller kommunalförbund som är huvudmän för komvux. Enkäten gick ut till totalt 277 respondenter och fick en svarsfrekvens på cirka 65 procent.²⁵ Enkäten genomfördes under perioden 6 september till 8 oktober och innehöll frågor med särskilt fokus på följande områden:

- söktryck och antagning,
- arbetsplatsförlagt lärande (apl)
- svenska för invandrare (sfi)
- kunskapstapp²⁶,
- distansutbildning²⁷ och
- prövning.

Frågeområdena har valts ut mot bakgrund av Skolverkets tidigare studier av komvux under pandemin. Studien har genomförts av Frida Andersson, Helga Sverrisdottir och Irma Lejlic på Skolverkets analysavdelning. Studiens genomförande beskrivs närmare i bilaga 1.

²² Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2020:12) om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 m.m. Allmänna råd om utbildningar för vuxna tillkom genom HSLF-FS 2020:80 i december 2020.

²³ Folkhälsomyndighetens webbsida (2021a).

²⁴ Folkhälsomyndighetens webbsida (2021b).

²⁵ Eftersom enkäten gick till samtliga kommuner och kommunalförbund som är huvudmän kan svarsfrekvensen anses vara något högre. För detta redogörs mer för i bilaga 1.

²⁶ Med kunskapstapp avses att eleverna inte har fått de kunskaper och färdigheter de normalt sett skulle ha fått.

²⁷ I denna rapport används i huvudsak begreppet distansutbildning eftersom det är ett etablerat begrepp inom komvux. I vissa fall kan specifika delar inom distansutbildningen avses, som till exempel till fjärrundervisning och då används dessa begrepp i stället.

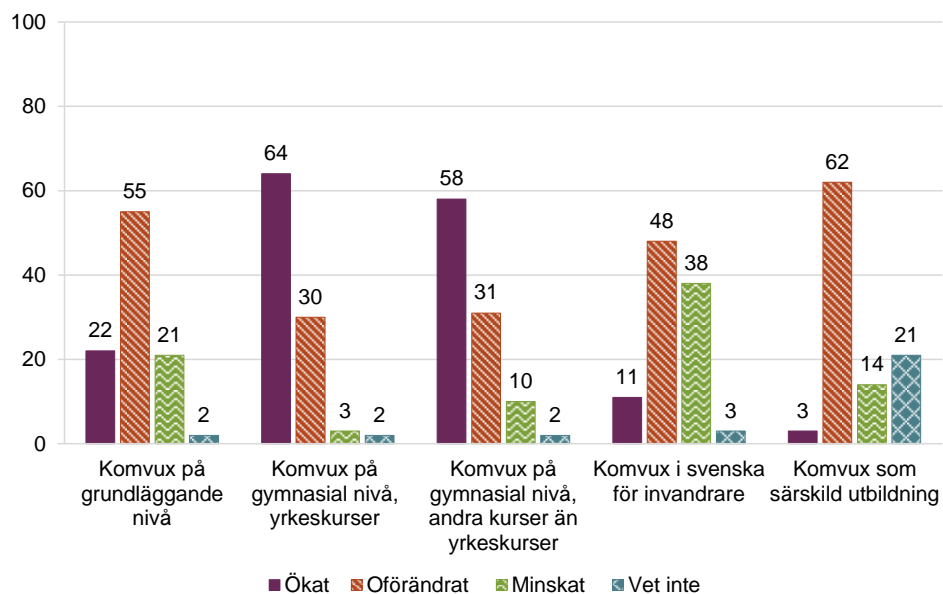
2. Söktryck och antagning

Nedan redovisas svaren på enkätens frågor om söktryck och i vilken mån huvudmännen kan erbjuda utbildningsplatser i komvux. Dessa frågor har vi ställt eftersom söktrycket kan förväntas öka på grund av pandemins påverkan på arbetsmarknaden och gymnasieskolan. Dessutom saknas det uppgifter om söktryck i den officiella statistiken.

Ökat söktryck till komvux på gymnasial nivå

En majoritet, cirka 60 procent av huvudmännen, uppger ett ökat söktryck, det vill säga fler antal sökande till komvux på gymnasial nivå under perioden januari till augusti 2021, jämfört med motsvarande period 2019. Störst är ökningen av sökande till yrkeskurser. Vad gäller de andra skolformsdelarna tycks söktrycket i huvudsak vara oförändrat under samma period. Resultaten redovisas i diagram 1 nedan.

Diagram 1. Fråga: Hur har söktrycket, det vill säga antalet sökande förändrats under 2021 (januari–augusti) inom respektive skolformsdel, jämfört med motsvarande period 2019? (Andel i procent)

Antal svarande på frågan är 171–177 av 182, det partiella bortfallet är 3–6 procent.

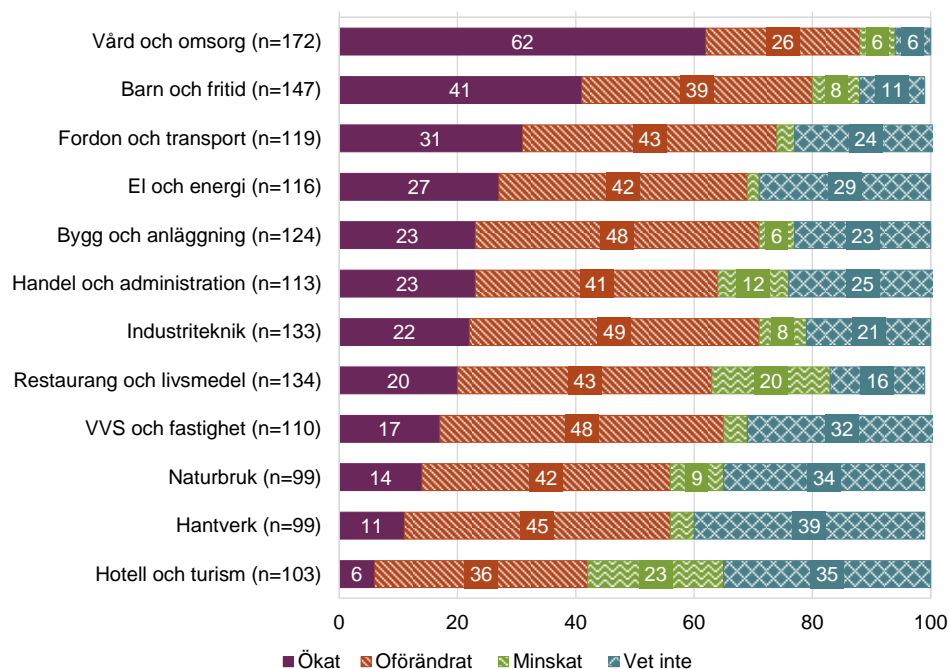
När det gäller sfi syns dock en relativt stor minskning i antalet sökande jämfört med samma period som ovan. Nästan 40 procent uppger en minskning. Bland huvudmännens kommentarer i anslutning till frågan, är den vanligaste kommentaren att minskningen till sfi troligtvis kan förklaras av en minskad migration eller en lägre genomströmning inom sfi under pandemin. Ett par huvudmän uttrycker också att samma förklaringar ligger bakom att vissa (cirka 20 procent) ser ett minskat söktryck till komvux på grundläggande nivå. Vidare

uppges några huvudmän att de ser ett ökat söktryck till kurser på distans jämfört med innan pandemin.

Ökat söktryck till vård och omsorg samt till barn och fritid

När det gäller söktrycket till kurser inom de olika yrkesområdena utmärker sig ett område mer än andra. Mer än hälften av huvudmännen (som anordnar kurser inom yrkesområdet) anger ett ökat söktryck till vård och omsorg under januari–augusti 2021 jämfört med samma period 2019. Nästan hälften uppges ett ökat söktryck även till barn och fritid. När det gäller övriga yrkesområden är det vanligaste svaret att söktrycket är oförändrat. Samtidigt är andelen huvudmän som svarat att de inte vet hur söktrycket har förändrats, relativt hög i vissa fall vilket gör att resultatet ska tolkas med försiktighet. Den osäkerheten gäller framför allt områdena hantverk, hotell och turism samt naturbruk. Utifrån de huvudmän som tagit ställning tycks två områden, hotell och turism samt restaurang och livsmedel, utmärka sig med en relativt stor minskning jämfört med före pandemin. Resultaten redovisas i diagram 2 nedan.

Diagram 2. Fråga: När det gäller yrkeskurser inom komvux på gymnasial nivå, hur har söktrycket, det vill säga antalet sökande, till kurser inom respektive yrkesområden förändrats under 2021 (januari–augusti) jämfört med motsvarande period 2019? (Andel i procent)

Antal svarande på frågan är 168–177 av 182, det partiella bortfallet är 3–7 procent. De som svarat att de inte anordnar kurser inom yrkesområdet har exkluderats ur diagrammet, varför antalet som tagit ställning i frågan (se n i diagrammet) varierar.

Av kommentarerna i anslutning till frågan lyfter några huvudmän att Äldreomsorgslyftet²⁸ ligger bakom ökningen till vård- och omsorgsutbildning. Kommunerna verkar dock ha bättre förutsättningar att ta ställning i frågan vad gäller vård och omsorg vilket både återspeglas i andelen som angett att de inte vet och i kommentarerna. Det uppges till exempel handla om att kurser inom vård och omsorg i större utsträckning anordnas i egen regi.

Olika elevgrupper bakom ökningen av sökande till komvux på gymnasial nivå

Enligt huvudmännen kommer inte ökningen till komvux på gymnasial nivå enbart från någon specifik grupp av sökande. Åtminstone inte utifrån de grövre grupperingar som getts som alternativ i frågan i diagram 3 nedan. Gruppen sökande som gått i svensk gymnasieskola för *mer* än ett år sedan, verkar dock ha ökat mest jämfört med innan pandemin. Den tycks alltså ökat något mer än gruppen sökande som gått i svensk gymnasieskola för *mindre* än ett år sedan. För den sistnämnda gruppen och gruppen sökande som inte gått i svensk gymnasieskola, är dock det vanligaste svaret att söktrycket är oförändrat jämfört med innan pandemin. Skillnaderna mellan de tre grupper är dock inte så stora.

Diagram 3. Fråga: Ser ni några förändringar gällande vilka grupper som sökt till komvux på gymnasial nivå under 2021 (januari–augusti), jämfört med motsvarande period 2019? (Andel i procent)

Antal svarande på frågan är 177–178 av 182, det partiella bortfallet är 2–3 procent.

Av kommentarerna i anslutning till frågan framgår att det är svårt för kommunerna att besvara frågan därför att de saknar sådana uppgifter som svaret kräver. Det märks även i den höga andelen som svarat att de inte vet. Resultatet indikerar dock att ökningen inte enbart handlar om en specifik grupp av sökande.

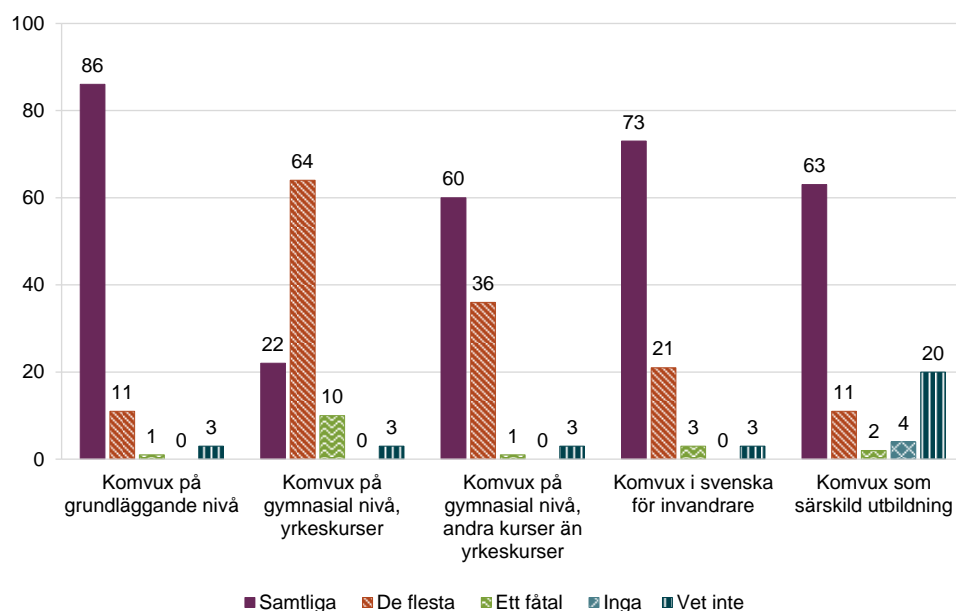
²⁸ Äldreomsorgslyftet är ett statsbidrag som hanteras av Socialstyrelsen. Statsbidraget ska stärka kompetensen inom kommunalt finansierad vård och omsorg genom att ge ny och befintlig personal möjlighet att utbilda sig på arbetstid för att stärka kompetensen hos dem. Medlen ska finansiera personalkostnader då anställda är frånvarande på grund av studier. Socialstyrelsens webbsida (2021).

Vidare uppger 90 procent av huvudmännen som ser en förändring gällande vilka grupper som sökt till komvux på gymnasial nivå, att den i viss eller i stor utsträckning beror på pandemin. Bland kommentarerna lyfter ett par huvudmän också att de bedömer att förändringen även beror på att inskrivna hos Arbetsförmedlingen anvisas till komvux på ett annat sätt än tidigare.²⁹

Samtliga eller de flesta sökande har erbjudits plats men inte i lika stor utsträckning till yrkeskurser

För att undersöka huvudmännens möjlighet att erbjuda utbildningsplatser under januari till augusti 2021 ställdes en sådan övergripande fråga i vilken utsträckning behöriga sökande har erbjudits plats gällande hela komvux. Det vanligaste svaret från huvudmännen är att *samtliga* behöriga sökande erbjudits plats, förutom vad gäller yrkeskurser inom komvux på gymnasial nivå. Där är det vanligaste svaret i stället att *de flesta* erbjudits plats. Totalt 10 procent uppger även att det här endast har handlat om *ett fåtal* som erbjudits plats. Här bör påminnas om att det inte finns någon rätt för elever att ta del av yrkesutbildning på gymnasial nivå på samma sätt som när det gäller utbildning inom till exempel komvux på grundläggande nivå. Vidare uppger 4 procent av huvudmännen att *inga* elever erbjudits plats inom komvux som särskild utbildning, vilket troligtvis kan förklaras av att distansutbildning i vissa fall inte bedömts som lämpligt. Resultaten redovisas i diagram 4 nedan.

Diagram 4. Fråga: För hur många behöriga sökande har ni haft möjlighet att erbjuda utbildningsplats, inom respektive skolformsdel under 2021 (januari–augusti)? (Andel i procent)

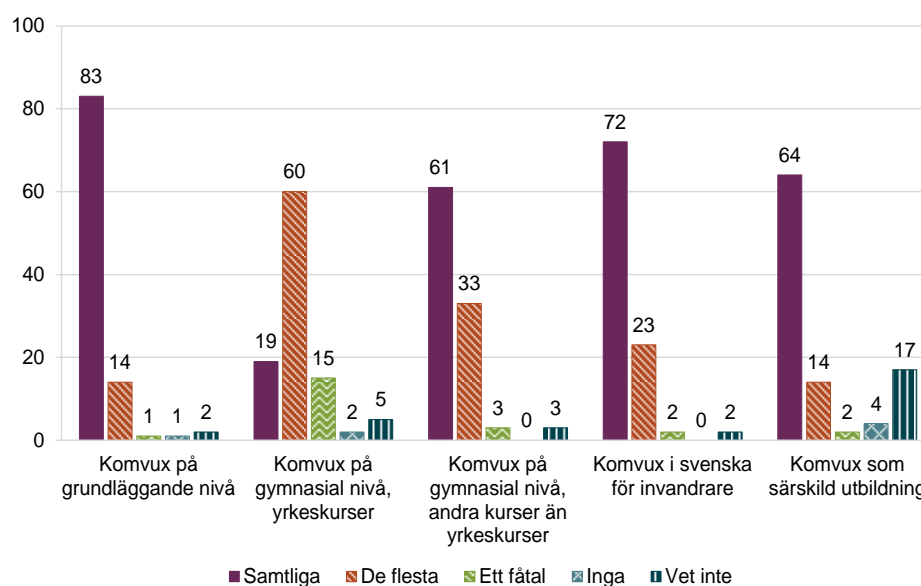
Antal svarande på frågan är 174–176 av 182, det partiella bortfallet är 2–8 procent.

²⁹ Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende Arbetsförmedlingen, ändringsbeslut 2017-04-20 och Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Arbetsförmedlingen, ändringsbeslut 2020-09-24.

Vidare anger en majoritet, cirka 60 procent, att möjligheten att erbjuda platser till yrkeskurser inom komvux på gymnasial nivå, påverkats *i viss eller i stor utsträckning av pandemin*. Enligt huvudmännen har dock möjligheten att erbjuda platser påverkats något mer av pandemin för sfi, komvux på grundläggande nivå och komvux som särskild utbildning.³⁰

När huvudmännen får bedöma hur möjligheten att erbjuda utbildningsplatser för resterande del av 2021, alltså september till december, är bilden liknande föregående bild.

Diagram 5. Fråga: För hur många behöriga sökande bedömer ni att ni kan erbjuda utbildningsplats, inom respektive skolformsdel under resterande del av 2021 (september-december)? (Andel i procent)

Antal svarande på frågorna är 175–179 av 182, det partiella bortfallet är 2–4 procent.

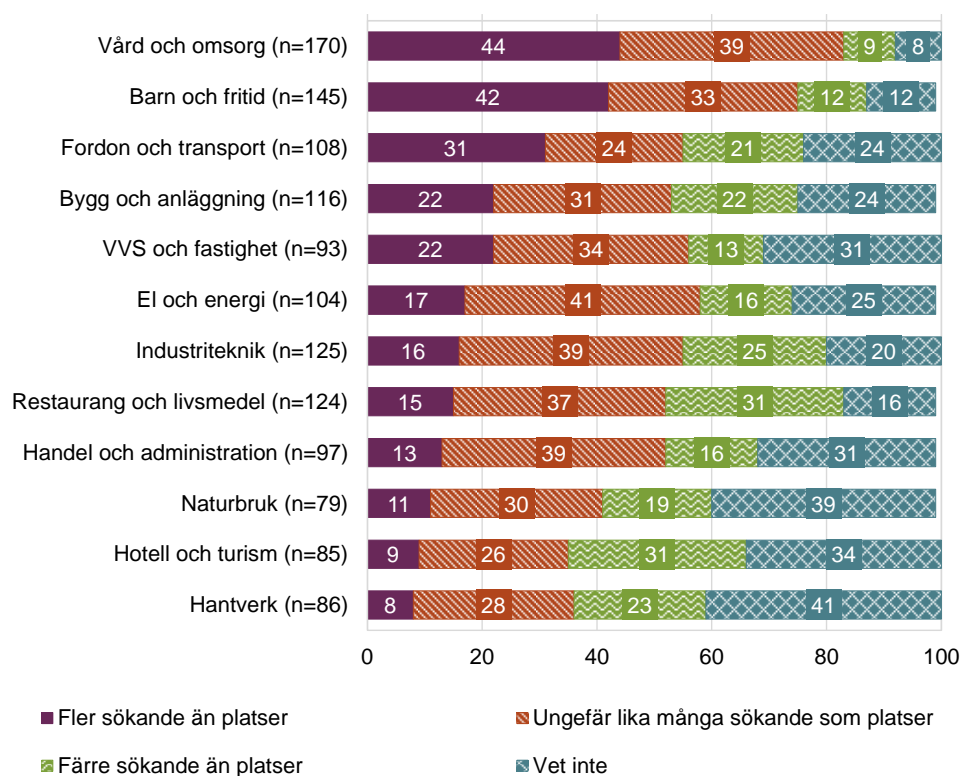
De huvudmän som inte angett svaret *samtliga*, i frågan om hur de har kunnat erbjuda utbildningsplatser, har även ombetts att utveckla de huvudsakliga skälen till det. Eftersom det främst handlar om yrkeskurser inom komvux på gymnasial nivå, pekar huvudmännen framför allt på sämre möjligheter att anordna apl som ett sådant skäl. Tillsammans med brist på ekonomiska resurser utgör dessa två svar de vanligaste svaren från huvudmännen. Några huvudmän påpekar även brist på lärare i såväl yrkesämnen som sfi. Längre ner i kapitlet redogörs mer för utmaningar kopplat till just yrkesutbildning.

³⁰ Underlaget har relativt få svarande eftersom frågan styrdes av hur huvudmännen svarade på föregående fråga och bör därför tolkas med viss försiktighet.

Två av fem huvudmän hade fler sökande än platser till vård och omsorg samt barn och fritid under första halvåret 2021

När det gäller hur antalet utbildningsplatser förhåller sig till antalet sökande inom respektive yrkesområde under 2021 (januari–augusti), är det vanligare med fler sökande än platser till kurser inom tre yrkesområden: vård och omsorg, barn och fritid, samt till fordon och transport. Det bör även i detta fall noteras att andelen som svarat att de inte vet är relativt hög för flera yrkesområden. Resultatet gällande hotell och turism samt för restaurang och livsmedel, för vilka högst andel svarat *färre sökande än antal platser*, är därför något osäkra. Resultaten redovisas i diagram 6 nedan.

Diagram 6. Fråga: Hur förhåller sig antalet sökande till antalet utbildningsplatser inom respektive yrkesområde under 2021 (januari-augusti). (Andel i procent)

Antal svarande på frågorna är 172–178 av 182, det partiella bortfallet är 2–6 procent. De som svarat att de inte anordnar kurser inom yrkesområdet har exkluderats ur diagrammet varför antalet som tagit ställning i frågan (se n i diagrammet) varierar.

Bland de få huvudmän som har kommenterat i anslutning till frågan, påpekar huvudmän att de har svårt att svara, bland annat på grund av gemensam antagning med andra kommuner. Som skäl till att man inte kan erbjuda samtliga sökande plats, nämner några huvudmän även här att ekonomin inte räcker till och att tillgången på apl-platser begränsar antalet möjliga utbildningsplatser.

De nya urvalsreglerna tycks ännu inte haft effekt

Huvudmännen har även fått frågan i vilken utsträckning de nya urvalsreglerna, som innebär att de som har störst behov av utbildning ska prioriteras, gett större möjligheter att anta fler grupper av sökande än tidigare.³¹ Det vanligaste svaret, vilket nästan hälften, 46 procent av huvudmännen, uppger är att de nya reglerna *inte alls* gett större möjligheter. Nästan lika stor andel, 42 procent, uppger att de gjort det *i viss utsträckning*. Totalt 8 procent uppger att de nya reglerna *i stor utsträckning* ökat möjligheterna. Vidare anger 3 procent *vet inte*.

Huvudmännen som angett svarsalternativet *inte alls* eller *i viss utsträckning*, har ombetts att utveckla varför de inte har kunnat anta fler grupper av elever. Huvudmännen anger i huvudsak två skäl. I första hand handlar det om att den egna ekonomin sätter stopp för fler grupper än tidigare. Några huvudmän pekar på att ekonomin enbart räcker till sökande i grupp ett och två i urvalsreglernas prioriteringsordning. I andra hand handlar svaren om att huvudmännen inte ser någon skillnad på grund av att de kan ta emot alla behöriga sökande och urval behöver därför inte göras.

Statsbidrag i fokus vad gäller behov av åtgärder eller stöd

Huvudmännen har även fått frågan om de ser behov av stöd eller åtgärder från den nationella nivån (riksdag, regering och myndigheter) för att kunna erbjuda utbildningsplatser inom komvux. Även bland dessa svar dominerar behov av ekonomiska resurser och specifikt vad gäller yrkeskurser inom komvux på gymnasial nivå. Det handlar till exempel om att huvudmännen önskar att inte behöva finansiera lika stor andel av platserna inom statsbidraget för regionalt yrkesvux, alltså att den så kallade medfinansieringen sänks. (Längre ner i kapitlet belyses utmaningar kring yrkesutbildning och medfinansieringen mer specifikt.) Vidare lyfter huvudmän både vikten av riktade pengar till komvux och möjlighet till en flexibblare användning av statsbidragen. Bättre planeringsförutsättningar vad gäller statsbidrag är också ett vanligt svar.

Det bör noteras att inte alla huvudmän har svarat på frågan och att vissa huvudmän svarat att det inte behövs stöd eller åtgärder från den nationella nivån. Nedan följer några av huvudmännens svar på frågan om de ser behov av stöd eller åtgärder från den nationella nivån för att kunna erbjuda utbildningsplatser inom komvux:

Större möjlighet att ha framförhållning när det gäller yrkesvuxbidragen. Det är alltid en stor osäkerhet eftersom det släpar efter så. Det behövs också styrning från staten kring hur

³¹ De nya urvalsreglerna för komvux på gymnasial nivå och komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå trädde i kraft den 1 juli 2021 och har alltså gällt under en begränsad tid vid tillfället för enkäten. Enligt den nya prioriteringen i 20 kap. 2 § andra stycket skollagen (2010:800), ska de som har *störst behov* prioriteras i stället för som tidigare de som *fått minst utbildning*. Urvalet regleras i 3 kap. 7 § förordning (2011:1108) om vuxenutbildningen. Där anges i vilken ordning olika grupper av sökande som alla har ett stort behov av utbildning, ska prioriteras där flera grupper än tidigare skrivs ut. Syftet med förändringen var bland annat att de som vill läsa på komvux för att ställa om till en annan yrkesbana ska ha möjlighet att göra det i högre utsträckning än innan. Prop. 2019/20:105, bet. 2019/20: UbU22, rskr. 2019/20:300.

ekonomiska medel fördelas inom kommunerna, vuxenutbildningen får alltid stå tillbaka för övriga skolformer.

Om medfinansieringskravet för yrkesvuxkurser skulle sänkas ytterligare inom branscher där man önskar ett större utbud nationellt på utbildning i branschen, är jag övertygad om att det skulle medföra att utbudet på utbildningar också skulle öka. Jag är förvånad över att de statliga yrkesvuxstatsbidragen inte är mer differentierade utifrån samhällets behov.

Förändringen i statsbidraget för kombinationsutbildningen (yrkesutbildningar med språkstöd) är ett steg i rätt riktning.

Mer stöd för att kunna påverka branscher att ordna fram fler apl-platser

Nej. Inte mer än de förändringar som nu kommer kopplat till våra statsbidrag inom yrkesvux och lärling och validering.

Nej, det är en organisationsfråga och en ekonomisk fråga.

Enkla, tydliga och långsiktiga spelregler med lättbegripliga statsbidrag. Som det är nu avstår vi från att söka en del för att det genererar merarbete och p.g.a. osäkerhet kring redovisning. Det går inte att växla upp om det inte finns långsiktighet och framförhållning. Vi vet ännu inte hur mycket statsbidrag för yrkesvux vi kommer att få för 2020. Det är oseriöst.

Att medfinansieringskravet under 2022 för samtliga yrkesutbildningar tas bort, precis som de gjorts för kombinationsutbildningar. Detta gör att vi kan "gasa" oss ur krisen snabbare.

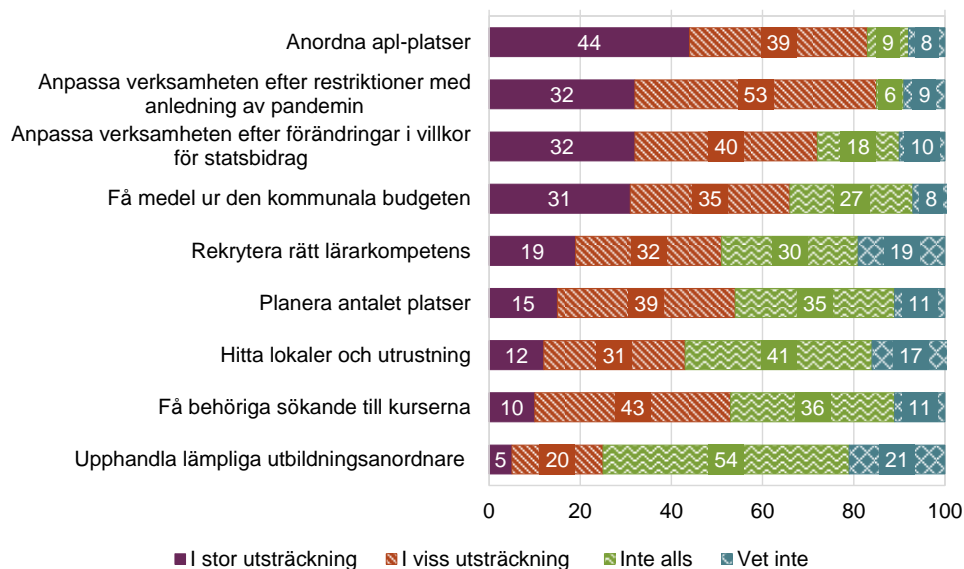
Stort behov av stödjande insatser i kombination med yrkesvux. 45 procent av elever som är på sfi är studieväg 1 (0–6 år tidigare skolbakgrund). Krävs mycket stöd för eleverna för att de ska kunna tillgodogöra sig en yrkesutbildning. Exempel Vård och omsorg, kombinationsutbildning: 1 lärartjänst, yrkeslärare vård och omsorg; 1 lärartjänst, sfi/sva, 1 tjänst, studiehandledning på olika modersmål. Behov av att kurator och specialpedagog arbetar nära gruppen.

Apl största utmaningen med att anordna yrkesutbildning under våren 2021

När huvudmännen får bedöma vad som varit utmanade med att anordna yrkesutbildning under våren 2021 (januari-juni) utifrån ett antal aspekter³², framträder apl som den största utmaningen. Totalt 83 procent av huvudmännen uppger att apl i någon utsträckning varit en utmaning, varav 44 procent uppger att det *i stor utsträckning* varit en utmaning. Totalt 85 procent uppger att det i någon utsträckning varit en utmaning att anpassa verksamheten efter restriktioner med anledning av pandemin, varav 32 procent uppger att det varit en utmaning *i stor utsträckning*. Det bör här framhållas att anpassningar efter restriktioner också rimligtvis handlar om begränsningar i möjligheten att anordna apl, vilket än mer visar på svårigheter med just apl under pandemin. Resultaten redovisas i diagram 7 nedan.

³² De olika aspekterna har valts utifrån vilka utmaningar som lyfts i Skolverkets tidigare studier om komvux med anledning av pandemin.

Diagram 7. Fråga: I vilken utsträckning bedömer ni att nedanstående aspekter har varit en utmaning vad gäller att anordna yrkesutbildning under våren 2021 (januari-juni)? (Andel i procent)

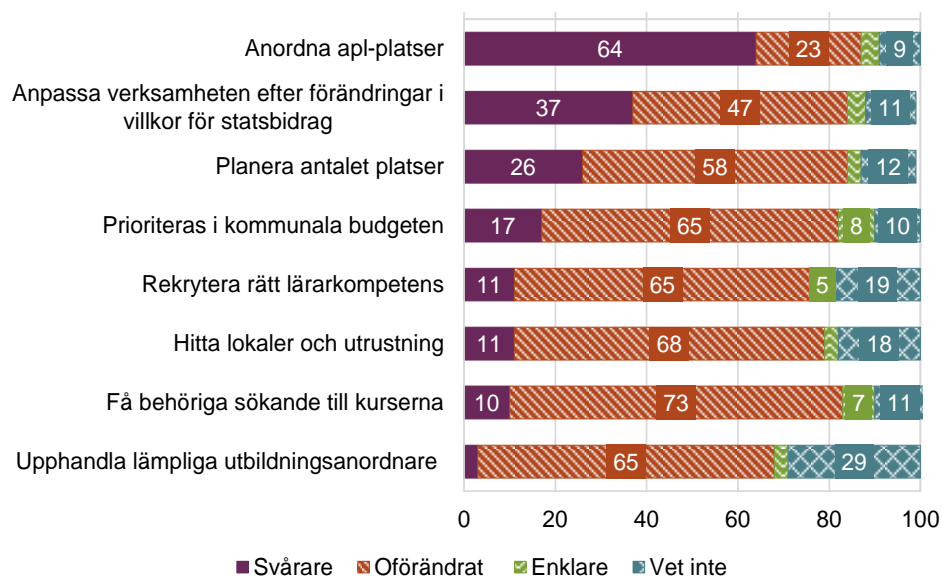
Antal svarande på frågorna är 173–177 av 182, det partiella bortfallet är 3–5 procent.

För övriga valbara alternativ är det vanligaste svaret att de varit en utmaning i viss utsträckning, förutom vad gäller att upphandla lämpliga utbildningsanordnare samt att hitta lokaler och utrustning.

Att anordna apl-plaster är också överlägset den av aspekterna som blivit svårare under pandemin, vilket en majoritet, 64 procent, av huvudmännen uppger.³³ Därefter handlar det om anpassningar av verksamheten utifrån förändringar i villkor för statsbidrag, vilket 37 procent uppger ha varit svårare. För övriga valbara alternativ är läget i huvudsak oförändrat. I övrigt signalerar alltså resultatet i diagram 8 nedan, att flera av dem nämnda aspekterna varit utmaningar redan innan pandemin, sett till resultatet i föregående diagram. I nästa kapitel redovisas mer resultat om just apl.

³³ Alternativet "anpassa verksamheten efter restriktioner med anledning av pandemin" har inte varit valbart på grund av jämförelsen med 2019.

Diagram 8. Fråga: Ser ni någon förändring angående nedanstående aspekter vad gäller att anordna yrkesutbildning under våren 2021 (januari-juni) jämfört med motsvarande period 2019? (Andel i procent)

Antal svarande på frågorna är 176–178 av 182, det partiella bortfallet är 2–3 procent.

Sänkt medfinansiering har underlättat för att kunna erbjuda utbildningsplatser inom regionalt yrkesvux

Utifrån resultatet i diagram 8 tycks det inte blivit enklare för anordnandet av yrkesutbildning inom komvux att *prioriteras i den kommunala budgeten* under pandemin. Men finansieringen för att erbjuda sådana utbildningsplatser tycks ändå ha underlättats något ändå. Huvudmännen har även fått frågan i vilken utsträckning det ändrade medfinansieringskravet, som innebär att kommunerna ska finansiera minst 30 procent av det totala antal årsstudieplatser i stället för 50 procent, underlättat för att de ska kunna erbjuda utbildningsplatser inom regionalt yrkesvux.³⁴ Cirka 60 procent uppger att det har underlättat *i viss utsträckning* och cirka 25 procent uppger att det underlättat *i stor utsträckning*. Totalt 10 procent uppger dock att det *inte alls* underlättat. Bland de få huvudmän som valt att kommentera framhåller flera att det underlättat till viss del men att det, som också framgått ovan, finns flera utmaningar, kopplat till yrkesutbildning. Nedan följer två exempel från huvudmännens kommentarer:

Mer pengar ger så klart större möjligheter att bedriva utbildning. Dock har vägen hit varit oerhört krånglig och förfarandet med statsbidrag tar mycket tid och är invecklat och otydligt för alla parter.

³⁴ Den så kallade medfinansieringen innebär att kommunerna enligt 20 § förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning, ska åta sig att sammantaget finansiera ett antal årsstudieplatser utöver de årsstudieplatser som de beviljas statsbidrag för. De ytterligare årsstudieplatserna ska motsvara minst tre sjundedelar av de årsstudieplatser som de får statsbidrag för. Under 2020 tillsköt regeringen dock medel i form av ett nytt statsbidrag som skulle täcka kostnaderna för kommunernas medfinansiering under 2020 på grund av pandemin. Det nya bidraget blev dock översökt och alla sökande fick inte sina kostnader täckta, vilket regeringen åtgärdade genom extra pengar i vårändringsbudgeten 2021. Innan bidragsåret 2020 var medfinansieringen hälften av de årsstudieplatser som kommunerna fick statsbidrag för.

Fortfarande ganska dyrt att anordna yrkesutbildning och då medfinansieringskravet sänks så kan kommunen minska [de egna] anslagen.

Svårt att anordna kombinationsutbildningar under pandemin

Vi har även frågat huvudmännen i vilken utsträckning pandemin har påverkat möjligheten att anordna så kallade kombinationsutbildningar.³⁵ Totalt 14 procent av huvudmännen som anordnar sådana utbildningar uppger att möjligheten påverkats *i stor utsträckning*, och 46 procent att den påverkats *i viss utsträckning*. Totalt 32 procent uppger dock att den *inte alls* har påverkats.³⁶

Bland de som valt att lämna kommentarer i anslutning till frågan, nämns nästan uteslutande problematik kring apl. Dels handlar det om att det varit svårt att anordna apl under pandemin på grund av restriktioner, dels att det är svårt att få ut den elevgrupp på apl som har bristande kunskaper i svenska.

3. Arbetsplatsförlagt lärande (apl)

Som redan har framgått ovan, har möjligheten att anordna apl påverkats av pandemin, vilket även tidigare studier har visat.

Apl har kunnat genomföras för de flesta elever...

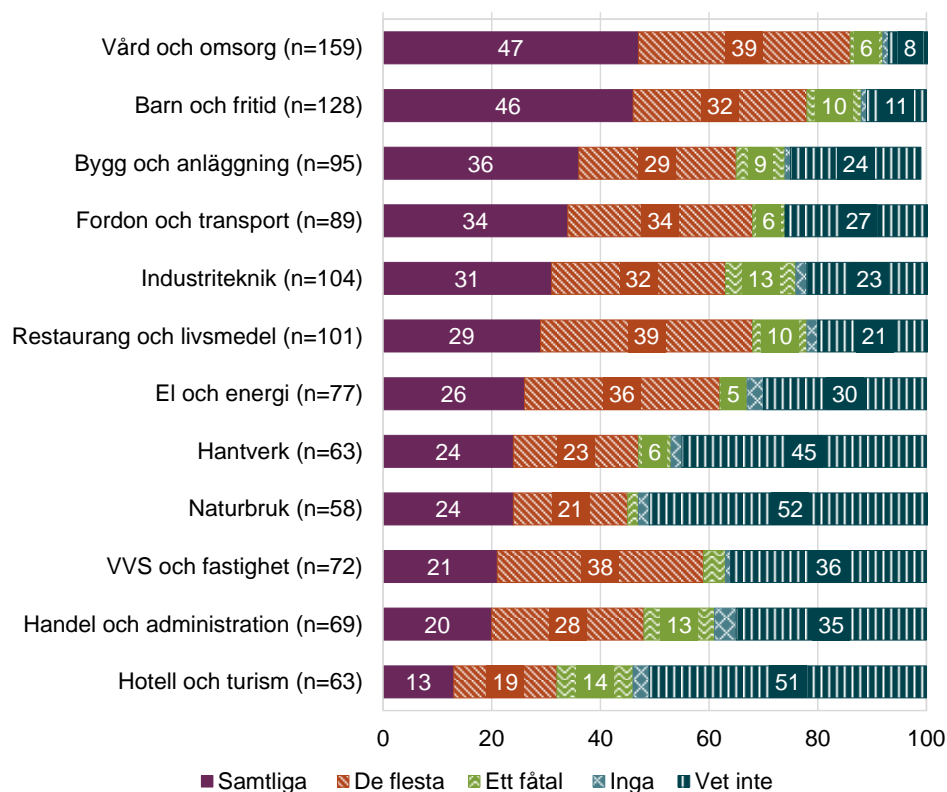
Enligt huvudmännen har samtliga eller de flesta elever under våren 2021, erbjudits apl inom vissa av yrkesområdena. Det gäller framför allt områdena vård och omsorg samt barn och fritid. Andelen som svarat att de inte vet är hög inom flera områden, över 50 procent i två fall. Det sammanfaller även med att en relativt låg andel som kunnat ta ställning i frågan därför att de inte anordnar kurser inom yrkesområdet, vilket gör det svårt att ge en heltäckande bild av hur det har sett ut under våren 2021.³⁷ Andelen som inte har kunnat anordna apl för några elever alls, tycks dock vara relativt låg. Resultatet redovisas i diagram 9 nedan.

³⁵ Kombinationsutbildningar är yrkesutbildningar inom statsbidraget för regionalt yrkesvux som kombineras med sfi eller svenska som andraspråk. Från och med den 1 augusti 2021 ska yrkeskurserna även kombineras med "stödande insatser som syftar till att ge eleverna ökade möjligheter att nå målen för utbildningen" och kommunerna får ett högre bidragsbelopp som är tänkt att finansiera en större del av utbildningen än tidigare. Dessa kombinationsutbildningar är också undantagna från medfinansieringskravet när de kombineras med stödande insatser. (20 och 31a §§ förordning (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning).

³⁶ Totalt 7 procent har svarat *vet inte*. De som uppgett att de inte anordnar kombinationsutbildningar (19 procent) är exkluderade ur redovisningen.

³⁷ Att andelen som uppger att de inte anordnar kurser inom yrkesområdet samt andelen som uppger att de inte vet, är högre i denna fråga än i andra liknande om yrkesutbildning generellt, kan bero på flera saker. Bland kommentarerna nämner ett par huvudmän att de svarat att de inte vet när eleverna inte haft planerad apl under den givna perioden eller om de inte funnits studerande på kurser inom yrkesområdet under den givna perioden. Någon beskriver också att de ställt in utbildningar när de inte har kunnat anordna apl. Det skulle rimligtvis kunna ge upphov både till att huvudmän i högre utsträckning väljer att svara att de inte vet eller att de inte anordnar kurser inom yrkesområdet. Vad gäller alternativet *vet ej*, framhåller några också att de inte har information om all utbildning på entreprenad varför de valt det svaret.

Diagram 9. Fråga: För hur många elever har ni haft möjlighet att anordna apl, inom respektive yrkesområde under 2021 (januari–augusti)? (Andel i procent)

Antal svarande på frågorna är 169–177 av 182, det partiella bortfallet är 3–7 procent. De som svarat att de inte anordnar kurser inom yrkesområdet har exkluderats ur diagrammet varför antalet som tagit ställning i frågan (se n i diagrammet) varierar.

...men det har krävts mer än vanligt

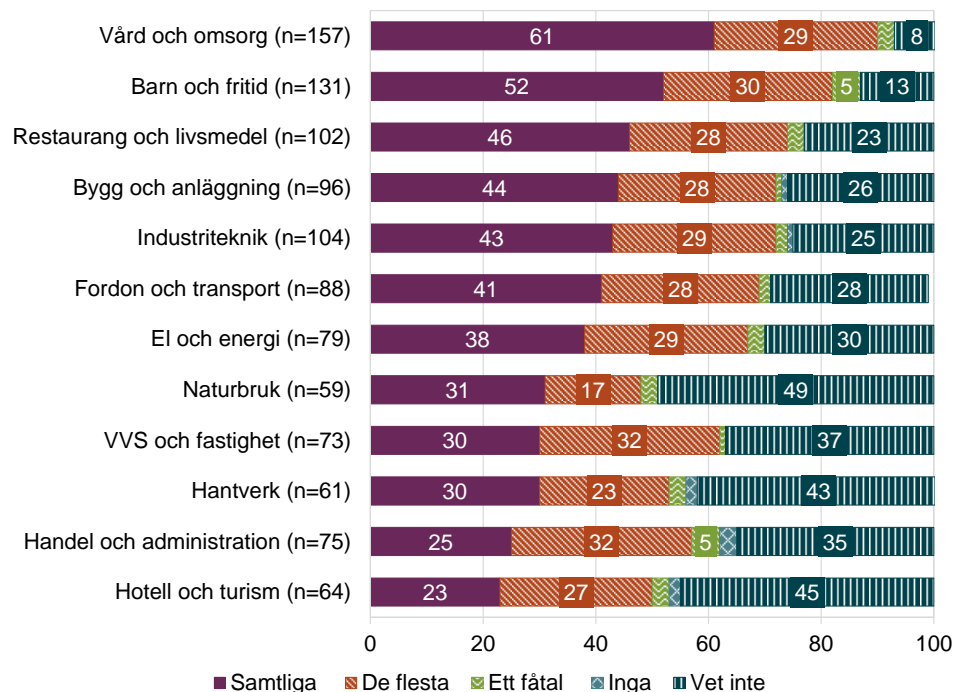
Av de 30-tal huvudmän som har kommenterat är den vanligaste kommentaren att det har gått att anordna apl men att det har varit betydligt svårare än vanligt. Några lyfter att hösten 2020 var en större utmaning än våren 2021. Vidare framhåller ett några huvudmän att elever inte har fått de mest lämpliga arbetsplatserna när man behövt söka sig till andra arbetsplatser. En huvudman beskriver ett exempel:

Antalet apl-platser har minskat drastiskt då restaurangbranschen har drabbats hårt av pandemin och många egna anställda tvingats lämna sina tjänster. Det fåtal apl-platser som uppbringats har funnits inom den offentliga sektorn, detta har inneburit att den typ av praktik som erbjudits har varit något ensidig då erfarenheter från arbetet på en restaurang med a la carte-matlagning ej kunnat erbjudas.

När huvudmännen får bedöma möjligheterna att anordna apl under de resterande månaderna under 2021 är bilden något bättre vad gäller andelen som svarar att de kan anordna apl för *samtliga* och *de flesta* elever. I vissa fall handlar det dock bara om några procentenheter. Störst förändring syns vad gäller hotell och turism. Även här bör påpekas att andelen som svarat att de inte vet är hög, dock något

lägre än ovan. Resultatet som redovisas i diagram 10 nedan bör tolkas med viss försiktighet.

Diagram 10. Fråga: För hur många elever bedömer ni att ni har möjlighet att anordna apl, inom respektive yrkesområde under resterande del av 2021 (september-december)? (Andel i procent)

Antal svarande på frågorna är 167–177 av 182, det partiella bortfallet är 3–8 procent. De som svarat att de inte anordnar kurser inom yrkesområdet har exkluderats ur diagrammet varför antalet som tagit ställning i frågan (se n i diagrammet) varierar.

4. Komvux i svenska för invandrare (sfi)

Från tidigare intervjustudier vet vi att det har funnits särskilda utmaningar inom sfi.³⁸ I den här studien har Skolverket därför ställt frågor kring specifika, tidigare identifierade utmaningar inom sfi, för att kunna få en nationell bild av dessa utmaningar.

De flesta sfi-elever har fått de timmar de har rätt till

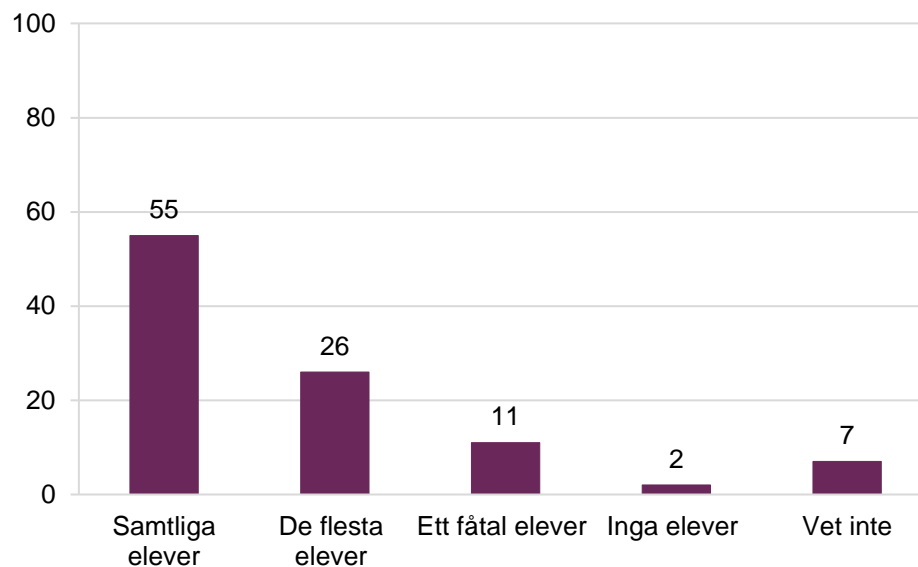
Enligt skollagen ska utbildning i sfi i genomsnitt omfatta minst 15 timmar undervisning i veckan, under en fyraveckorsperiod. Undervisningens omfattning

³⁸ Skolverket (2021a), Skolverket (2020a).

får dock minskas om eleven begär det och huvudmannen finner att det är förenligt med utbildningens syfte.³⁹

Enligt huvudmännen har de flesta, cirka 80 procent, kunnat erbjuda *samtliga*, eller *de flesta* sfi-elever minst 15 timmar undervisning i veckan under en fyraveckorsperiod våren 2021 (januari–juni). Resultatet redovisas i diagram 11 nedan.

Diagram 11. Fråga: Hur många elever inom sfi har ni erbjudit minst 15 timmar undervisning i veckan under en fyraveckorsperiod våren 2021 (januari–juni)? (Andel i procent)

Antal svarande på frågan är 181 av 182, det partiella bortfallet är under 1 procent.

Totalt 55 procent av huvudmännen uppger att de kunnat erbjuda *samtliga* elever de undervisningstimmar som de har rätt till, medan 26 procent svarar att de har kunnat erbjuda timmarna till *de flesta* elever. Vidare anger 11 procent, respektive 2 procent att de erbjudit undervisningstimmar till *ett fåtal* elever respektive till *inga* elever.

Färre undervisningstimmar på vissa studievägar

De huvudmän som svarade att de inte har kunnat erbjuda samtliga elever de timmar de har rätt till gavs möjlighet att utveckla varför de inte hade kunnat erbjuda den angivna tiden för samtliga elever. Av svaren framkommer en bild av att det finns skillnader mellan studievägarna inom sfi. De elever som studerar inom de inledande studievägarna har fått undervisning på plats men ibland med färre lärarledda undervisningstimmar. De elever som har haft bättre förutsättningar att studera på distans har fått fler undervisningstimmar på distans.

³⁹ 20 kap. 24 § skollagen.

Undervisning på plats, eller på distans, har varvats med självstudier och ibland även enskild handledning eller undervisning i mindre grupper på grund av smittskyddsåtgärder. Ett par huvudmän beskriver det så här:

Eleverna har inte haft lika många lektioner på plats med undervisande lärare men lektioner har varit mer individualiserade och uppgifter för eget arbete lika så.

Lokalerna har inte möjliggjort att säkerställa ett acceptabelt säkerhetsavstånd utan samtliga har fått genomgångar i smågrupper och egenstudier där emellan. Den totala studietiden motsvarar drygt 15 timmar men ej lärarledd på platsundervisning.

Vissa huvudmän menar att eleverna ändå har fått undervisningstid av kvalitet trots att antal undervisningstimmar blivit färre. En anledning som lyfts är till exempel att eleverna har fått mer individuella kontakter med lärare när undervisningen bedrivits i mindre grupper. En huvudman skriver så här:

[Vi har] delat in dem i mindre grupper med lärarna och då har de fått lite mindre tid men vi bedömer det likvärdigt eftersom de då fått vara i små grupper.

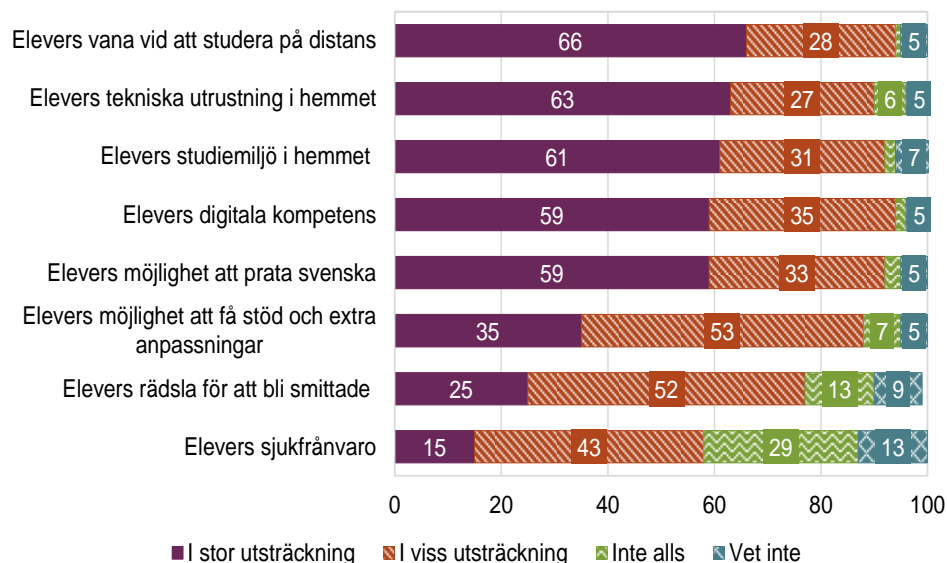
Andra förklaringar som lyfts angående varför färre undervisningstimmar har erbjudits elever på sfi är de begränsningar som långa digitala lektioner skapar och de utmaningar som vissa elever, särskilt på studieväg 1, har med tekniken. Brist på personal på grund av sjukfrånvaro och elever som själva väljer att delta färre timmar en de erbjudits nämns också som förklaringar i sammanhanget.

Flera utmaningar inom sfi

Tidigare uppföljningar av pandemins påverkan på komvux som Skolverket gjort har identifierat vissa aspekter som varit särskilt utmanande inom sfi. Några sådana exempel är elevers digitala kompetens och studiemiljö i hemmet.⁴⁰ I den här enkäten ber vi därför huvudmän att bedöma i vilken utsträckning dessa aspekter har varit en utmaning inom sfi under januari till juni 2021. Resultatet redovisas i diagram 12 nedan.

⁴⁰ Skolverket (2021a), Skolverket (2020a).

Diagram 12. Fråga: I vilken utsträckning bedömer ni att följande aspekter har varit en utmaning inom sfi under våren 2021 (januari–juni)? (Andel i procent)

Antal svarande på frågan är 181 av 182, det partiella bortfallet är under 1 procent.

En majoritet av huvudmännen uppger att flera av aspekterna utgjort en utmaning i stor utsträckning under våren 2021. Det gäller elevers vana att studera på distans (66 procent), tekniska utrustning i hemmet (63 procent), studiemiljö i hemmet (61 procent), möjlighet att prata svenska (59 procent) och digitala kompetens (59 procent). Elevers möjlighet att få stöd och extra anpassningar, rädsla att bli smittade och sjukfrånvaro, har enligt huvudmännen inte varit lika stora utmaningar som ovanstående under den angivna perioden.

I kommentarerna till frågan beskriver huvudmän hur det inte alltid har underlättat att låna ut digitala verktyg till eleverna eftersom uppkopplingar i hemmet ibland saknats. Samtidigt framhålls att elevers digitala kompetens har ökat under pandemin och att det har varit betydligt lättare att bedriva distansutbildning under halvåret januari till juni 2021 än motsvarande period året innan.

Vidare har utmaningarna, enligt huvudmännen, påverkat progressionen hos eleverna negativt genom att det till exempel har funnits färre möjligheter att prata svenska under tiden som undervisning bedrivits på distans. Bland dem som uttrycker att hemmiljön har varit utmanande lyfts också att närvaron av andra i hemmet under distansutbildning har gjort det svårt att skapa en lugn studiemiljö. En huvudman beskriver det så här:

Många är trångbodda och behövde samsas med barn som hade distansutbildning varför deras hem påverkade studiemiljön på flera sätt. De uttrycker själva att de inte haft så många att prata svenska med, vilket påverkat dem mycket. Lärarna arbetade mycket med enskild handledning och i mindre grupper för att kunna ge stöd och anpassa.

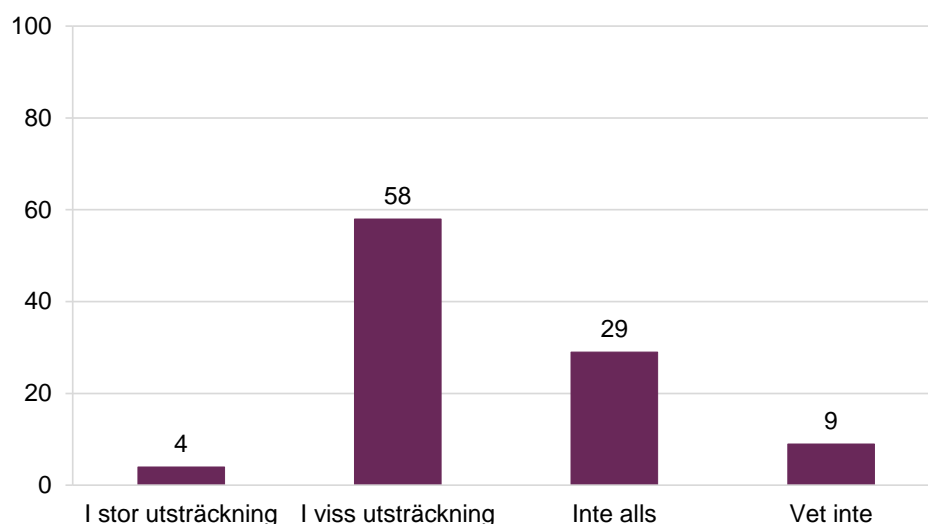
Att undervisning oftare skett i mindre grupper under pandemin har medfört positiva aspekter som huvudmän identifierar. Den har till exempel skapat

möjligheten för en ökad individanpassning och handledning som annars skulle ha varit svår.

Inställda nationella prov inom sfi har försvårat betygssättning men inte i någon större utsträckning

De ordinarie nationella proven inom sfi ställdes in under våren 2021.⁴¹ Majoriteten av huvudmännen, 58 procent, uppger att de inställda nationella proven *i viss utsträckning* har försvårat förutsättningarna för betygssättningen inom sfi under våren 2021 (januari-juni). Men 29 procent av huvudmännen menar att de inställda nationella proven *inte alls* försvårat förutsättningarna för betygssättningen inom sfi. Resultatet redovisas i diagram 13 nedan.

Diagram 13. Fråga: I vilken utsträckning har inställda nationella prov under våren 2021 (januari-juni) försvårat förutsättningarna för betygssättningen när det gäller sfi? (Andel i procent)

Antal svarande på frågan är 181 av 182, det partiella bortfallet är under 1 procent.

Enbart ett fåtal huvudmän, 4 procent, anger att de inställda nationella proven *i stor utsträckning* försvårade förutsättningarna för betygssättningen.

I kommentarerna till frågan framkommer att de inställda nationella proven ersatts med andra bedömningsmaterial inför betygssättning. Andra material, inarbetade processer för sambedömning, samt erfarna lärare finns bland de förklaringar som gjort att betygssättningen inte blev ett stort problem. Det påpekas att de inställda nationella proven har inneburit att lärarna kunnat utveckla sin bedömningskompetens.

⁴¹ Med anledning av smittspridningen valde Skolverket att även inför våren 2021 ställa in de nationella proven. Detta gjordes mot samma bakgrund som föregående vår, se huvudrapporten Skolverket (2021f). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning 4*. Det gjordes då utifrån en bedömning att situationen var mycket pressad vad gällde arbetet med att hitta nya former för undervisning och att driva verksamhet med förändrade förutsättningar. Situationen sågs också som mycket osäker och riskerade att snabbt förändras.

Distansutbildningen har dock inneburit vissa svårigheter att bedöma elevers kunskaper på ett säkert sätt. Huvudmän lyfter hur det i vissa fall har varit svårt att bedöma om elever har själva gjort de uppgifter de lämnar in. En lösning har varit att låta eleverna komma till skolan i mindre grupper för att göra prov.

5. Kunskapstapp

Skolverket har inte tidigare följt upp om de funnits en risk för ett kunskapstapp inom komvux under pandemin. Tidigare intervjustudier har dock visat signaler på att det skulle kunna finnas en sådan risk inom sfi.⁴² I enkäten ombeds huvudmän bedöma i vilken utsträckning det har skett ett kunskapstapp, som en konsekvens av pandemin, inom de olika skolformsdelarna inom komvux.

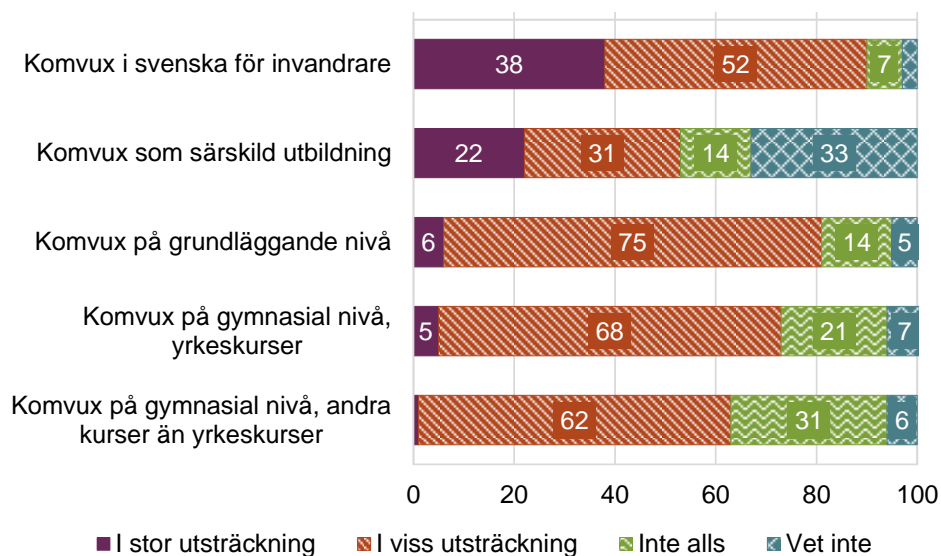
Ett kunskapstapp bedöms ha skett i viss utsträckning

Av de huvudmän som gör en bedömning om det skett ett kunskapstapp i komvux är det vanligast att huvudmännen svarar att det har skett ett kunskapstapp *i viss utsträckning*. Andelen som svarar att ett kunskapstapp har skett *i stor utsträckning* är störst inom sfi (38 procent av huvudmännen). Drygt hälften, 52 procent av huvudmännen, svarar att det skett ett kunskapstapp *i viss utsträckning* inom sfi. Tillsammans utgör det hela 90 procent av huvudmännen. Andelen som svarar att ett kunskapstapp skett *i stor utsträckning* är näst högst inom komvux som särskild utbildning (22 procent av huvudmännen).⁴³ Resultaten redovisas i diagram 14 nedan.

⁴² Skolverket (2021a), Skolverket (2020a).

⁴³ Resultaten för komvux som särskild utbildning bör tolkas försiktigt eftersom det är relativt många huvudmän som svarar att de inte vet om det har skett ett kunskapstapp inom skolformsdelen.

Diagram 14. Fråga: I vilken utsträckning bedömer ni att det har skett ett kunskapstapp, det vill säga att eleverna inte har fått de kunskaper och färdigheter de normalt sett skulle ha fått, som en konsekvens av pandemin, inom respektive skolformsdel i komvux? (Andel i procent)

Antal svarande på frågorna är 174- 178 av 182, det partiella bortfallet är 2-4 procent.

Andelen som svarar att det *inte alls* skett ett kunskapstapp är störst för komvux på gymnasial nivå, andra kurser än yrkeskurser, där 31 procent av huvudmännen svarar att det inte alls skett ett kunskapstapp. Näst störst är andelen för komvux på gymnasial nivå, yrkeskurser, där 21 procent av huvudmännen svarar att det inte alls skett ett kunskapstapp.

Det bör understrykas att det är huvudmännens bedömningar av om det skett ett kunskapstapp och det finns en möjlighet att den mer verksamhetsnära personalen i komvux, som till exempel lärare, eller eleverna själva skulle göra en annan bedömning.

Insatser för att motverka kunskapstapp

Huvudmännen ombeds också själva beskriva vilka insatser som genomförts eller är planerade för att ta igen eventuellt förlorade kunskaper och färdigheter hos elever inom respektive skolformsdel inom komvux.

Utlåning av digitala verktyg till elever, ökad tillgång till handledning och stöd, förlängning av kurser och ändringar i individuella studieplaner och praktiska moment samt apl som genomförs som motsvarande utbildning i komvux lokaler, finns bland de insatser som huvudmän lyfter.

Ökad digital kompetens

Digitala verktyg har i flera fall lånats ut till de elever som har behövt. Särskilt gäller det elever på sfi som inte har haft tillgång till digitala verktyg. En huvudman beskriver det så här:

Det digitala utanförskapet hos elevgrupper har varit det största problemet under pandemin. Vi har lånat ut datorer till studerande (att låna hem).

Huvudmän påpekar att både personal och elever på olika sätt har utvecklats i sin digitala kompetens under pandemin och att det kan gynna undervisningen framöver. Det framkommer att vissa huvudmän rustar upp med digitala verktyg som förberedelse för bland annat framtida distansutbildning.

Ökad tillgång till olika typer av stöd

Huvudmännen beskriver hur elever har fått möjlighet till extra handledning och stöd under pandemin. Det ser olika ut hur stödet till eleverna har satts in och elever inom alla skolformsdelar nämns i sammanhanget. Elever som läser sfi nämns dock särskilt ofta.

Huvudmän skriver att de har förstärkt sina resurser och anställt mer personal som kan ge elever stöd. Individuellt anpassat stöd från specialpedagoger eller lärare har varit tillgängligt både på plats och digitalt. Elever har också kunnat få stöd i större eller mindre grupper i olika former av organiserad stödverksamhet på plats, i så kallade studieverkstäder, studiestugor eller liknande. Särskilt tas det upp att elever inom sfi och komvux som särskild utbildning har fått stöd i att hantera den digitala tekniken för att kunna ta del av distansutbildning. Det nämns också att den uppsökande verksamheten har utökats för att fånga upp de elever som inte närvarar vid undervisning på plats eller digitalt.

Förlängd tid för kurser

I huvudmännens svar framkommer en bild av att fler undervisningstimmar har lagts till olika kurser. För elever som inte har nått målen har ändringar gjorts i de individuella studieplanerna och kurser har förlängts. I sammanhanget nämns elever på yrkeskurser som inte har kunnat genomföra praktiska moment eller apl. Huvudmän lyfter också att elever inom sfi som inte har nått målen har fått möjligheten att fortsätta läsa kurser eller läsa om dem.

Vissa huvudmän beskriver att de kommer att fortsätta med att utöka tiden för kurserna för elever som behöver det. Exempel finns på att upphandlingar av externa aktörer görs för att kunna hantera ett ökat behov. Det påpekas dock att det ibland är svårt att kompensera för kunskapsstapp hos elever inom komvux eftersom de inte alltid stannar kvar inom komvux efter kursens slut.

Praktiska moment har skolförlagts

Som redogjorts för i kapitel 3, har vissa huvudmän haft svårt att anordna apl-platser under pandemin. Huvudmännen beskriver att kurser därför ibland har

förlängts för de elever som inte har kunnat genomföra apl under kursens gång för att skapa möjligheten att göra apl senare. Yrkeselever har också i vissa fall fått komma till skolan för att göra sina praktiska moment och genomföra apl som motsvarande utbildning i komvux lokaler. Framöver är det viktigt att satsa på praktiska moment och apl, anger vissa huvudmän.

Lägre genomströmning inom sfi

Vissa huvudmän beskriver också att genomströmningen inom sfi har blivit lägre under pandemin. De beskriver också att elever inom sfi har prioriterats för närundervisning i mindre grupper under pandemin. Särskilt de elever som går de inledande studievägarna, där låg digital kompetens och avsaknad av digitala verktyg har gjort det svårt att ta del av distansutbildning.

Huvudmän lyfter att insatser har gjorts för sfi-elever. Bland annat har kurser förlängts, elever har kunnat få handledning och stöd digitalt och på plats. Olika stödinsatser nämns i sammanhanget som specialpedagogiskt stöd, studiehandledning på modersmål, digital läxhjälp eller stöd att hantera den digitala tekniken.

Huvudmän påpekar att det är viktigt att undervisningen inom sfi fortsatt fokuserar på att träna de förmågor som har varit svåra att träna på under pandemin som till exempel muntliga färdigheter. Huvudmän nämner i sammanhanget ökad läs- och skrivträning och så kallade språkcaféer där muntlig färdighet kan övas.

Vissa huvudmän ser inte behov av insatser

En del huvudmän nämner att de inte har några särskilda insatser planerade framöver. Några säger att anledningen är brist på resurser. Andra säger att de inte ser någon skillnad i måluppfyllelsen under pandemin och därför inte har några insatser planerade.

Huvudmän ser behov av olika nationella insatser

Huvudmän har även fått frågan om de ser behov av stöd eller åtgärder från den nationella nivån (riksdag, regering och myndigheter) inom något område för att motverka ett kunskapsstapp för elever i komvux. Huvudmän ombedes i så fall berätta inom vilket/vilka områden.

Det är inte alla huvudmän som svarar på frågan, vilket skulle kunna tolkas som att de inte ser behov av insatser. Några huvudmän som svarar menar att de inte ser behov av åtgärder från den nationella nivån. De som ser behovet av stöd eller åtgärder från den nationella nivån lyfter till exempel åtgärder som syftar till att utöka stöd till elever och statsbidrag för den extra kostnad kommuner har haft, eller tror de kommer att ha, som konsekvens av pandemin.

Sfi sticker ut som den mest specifikt nämnda skolformsdelen vad gäller behovet av nationella åtgärder eller insatser som syftar till att stödja vid utvecklingen av

elevers kunskaper i svenska. Särskilt gäller det för elever som går studieväg 1 och har kort eller ingen utbildningsbakgrund.

Det finns behov av att kunna anställa mer personal

Huvudmän berättar hur de har utökat sitt stöd till elever under pandemin. Stödet har varit både anpassat till individuella behov och getts i grupper. Lärare har också bedrivit undervisning i mindre grupper och även enskilt.

Huvudmännen lyfter vikten av nationella insatser, till exempel statsbidrag, som syftar till att öka möjligheten för stöd till eleverna och förstärka undervisningen. Dels ser huvudmän att det finns ett behov av att fortsätta att arbeta med individuellt stöd som kräver bland annat ytterligare personal. Fler lärare och allmänt mer personal är en förutsättning för fortsatt arbete med individanpassat stöd och undervisning i den omfattning som det behövs, menar huvudmän.

Ekonomiskt stöd efterfrågas även till annat

En annan nationell insats som lyfts är ekonomiskt stöd till kommuner så de kan skaffa ytterligare digitala verktyg för utlåning. Fortsatt, och långsiktigt stöd, till lärcentrum där elever som läser på distans kan få stöd nämns också. Mer resurser till yrkesutbildning, till exempel genom regionalt yrkesvux, lyfts också.

Huvudmän lyfter också att insatser under pandemin gällande ökat arbete med stöd och undervisning i mindre grupper, har inneburit ökande kostnader och att kommunerna bör kompenseras för dessa kostnader. Några huvudmän ser även att de behöver kompenseras för kostnader de haft vad gäller utlåning av digitala verktyg, förlängning av kurser och användning av extra lärarresurser för skolförlagda praktiska moment och apl. Önskemål om att statsbidrag är mer långsiktiga och flexibla så de kan utgå från lokala behov lyfts också i sammanhanget. En huvudman skriver så här:

Ändra inte allt hela tiden, det är det bästa stöd vi kan få. Klara, tydliga och långsiktiga spelregler behövs.

Önskemål om elevhälsa som en rättighet inom komvux

Huvudmannen får anordna elevhälsa för elever inom komvux, men det är inte något krav.⁴⁴ I vissa av svaren har elevhälsa som en lagstadgad rättighet inom komvux lyfts som en viktig nationell åtgärd i svaren för att kunna stödja eleverna i sina studier på bästa sätt. En del huvudmän menar att en lagstadgad rätt till elevhälsa skulle göra arbetet med stöd till elever mer likvärdigt mellan kommunerna.

Andra förslag på nationella insatser

Bland andra förslag på nationella insatser finns kompetensutveckling för lärare inom digital undervisning, till exempel med fokus på de elever som har låg eller

⁴⁴ 2 kap. 25–26 §§ skollagen.

ingen datorvana. Det framkommer några synpunkter om att det behövs en mer flexibel syn på hur apl kan genomföras. Det lyfts även att komvux borde utvecklas så den ännu mer kan utgå mer ifrån den enskildes behov och underlätta med karriärväxlingar. En satsning på unga vuxna som inte klarar av en hel yrkesutbildning nämns också.

I samband med prövning framkommer synpunkter gällande regelverket för vilka som har rätt till prövning och att kommuner enbart bör var skyldiga att genomföra prövningar för dem som är hemmahörande i kommunen. Det lyfts också att kommuner som gör prövningar för elever som är hemmahörande i andra kommuner bör få ersättning för detta på annat sätt än enbart genom avgiften för prövning som inte anses täcka kostnaden.

Regelverket hos CSN svårt för vissa elever på komvux

I svaren framkommer en bild av att förlängd studietid för elever kan ställa till det utifrån Centrala studiestödsnämndens (CSN) regelverk. Detta eftersom eleverna kan bli återbetalningsskyldiga om de inte slutför kurser inom en bestämd tid. Ett förbättrat regelverk när det gäller studiemedel i samband med förlängd studietid är något huvudmän nämner som en viktig förutsättning för elevers fortsatta studier efter pandemin.

6. Distansutbildning

Komvux är den skolform inom skolväsendet som i och med pandemin har behövt ställa om i princip all sin utbildning till distansutbildning och under en längre period. Från tidigare intervjustudier vet vi att distansutbildningen har bedrivits på lite olika sätt och fungerat olika bra inom de olika skoformsdelarna inom komvux.⁴⁵ Inom komvux finns också erfarenheter av att bedriva distansutbildning långt innan pandemin. Allt detta påverkar rimligtvis hur distansutbildningen hos de olika huvudmännen har bedrivits, fungerat och utvecklats.

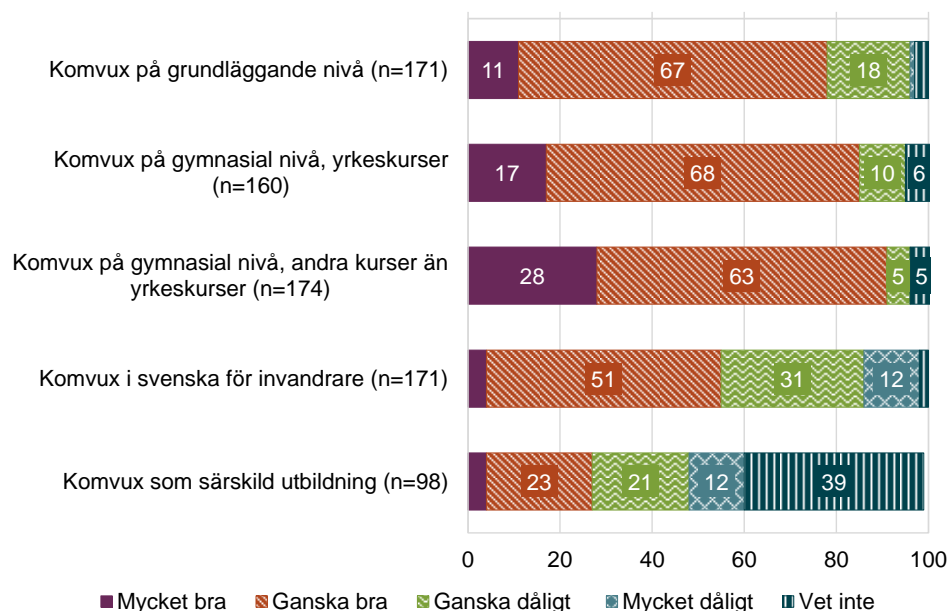
Distansutbildningen bedöms ha fungerat ganska bra

När huvudmännen får bedöma hur distansutbildningen som har bedrivits med anledning av pandemin, under våren 2021 (januari–juni), har fungerat för eleverna, är det vanligaste svaret att den har fungerat *ganska bra*. Vissa

⁴⁵ Skolverket (2021a).

huvudmän har inte bedrivit distansutbildning inom alla delar, det gäller framför allt komvux som särskild utbildning.⁴⁶ Resultaten redovisas i diagram 15 nedan.

Diagram 15. Fråga: Hur bedömer ni att distansutbildningen som bedrivits med anledning av pandemin, har fungerat för eleverna under våren 2021 (januari-juni)? (Andel)

Antal svarande på frågorna är 179–180 av 182, det partiella bortfallet är 1–2 procent. De som svarat att de inte har bedrivit distansutbildning har exkluderats ur diagrammet varför antalet som tagit ställning i frågan (se n i diagrammet) varierar.

Det finns dock skillnader mellan skolformsdelarna. Bäst tycks distansutbildningen ha fungerat för andra kurser än yrkeskurser i komvux på gymnasial nivå. Drygt 90 procent uppger att den har fungerat *mycket* eller *ganska bra* inom denna del. Desto sämre har distansutbildningen fungerat inom sfi. Totalt 43 procent uppger att den har fungerat *ganska* eller *mycket dåligt* inom sfi. I kommentarerna till frågan förtydligas att vissa elever som haft svårt att delta på distans eller för vissa moment som varit svåra att genomföra på distans, har mindre grupper av närundervisning genomförts. Huvudmän pekar där också ut flera orsaker till att det inte har fungerat lika bra med distansutbildning inom sfi, vilket har beskrivits närmre i kapitlet *Komvux i svenska för invandrare*.

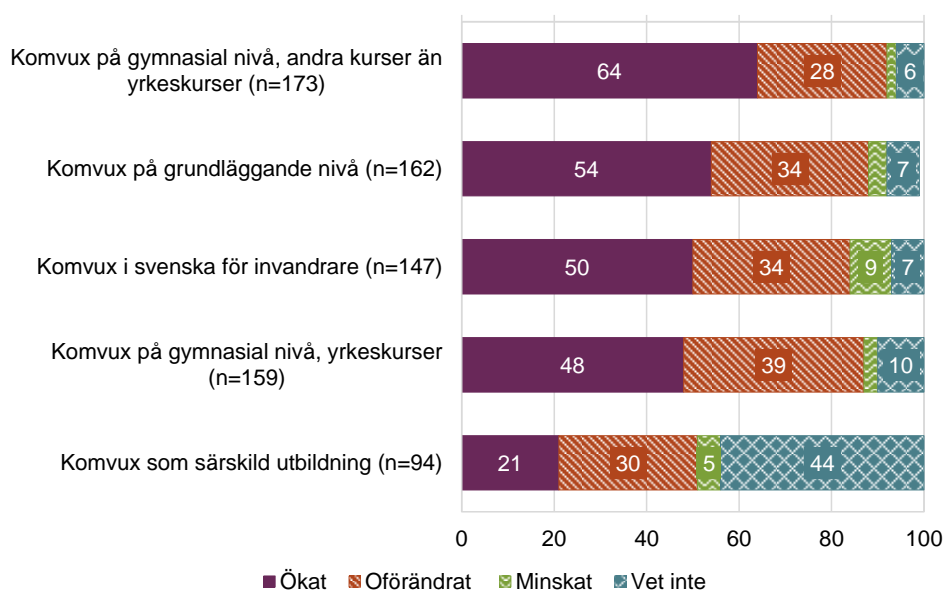
Det bör på understrykas att det är huvudmännens bedömningar av hur utbildningen har fungerat för eleverna och det finns en möjlighet att eleverna själva eller personal i komvux skulle göra en annan bedömning.

⁴⁶ De huvudmän som angett att de inte har bedrivit distansutbildning inom en viss skolformsdel har exkluderats i diagrammet. Det gör att det totala antalet svar varierar bland de olika skolformsdelarna. När det gäller särskild utbildning för vuxna uppger 45 procent att de inte har bedrivit distansutbildning inom skolformsdelen. Motsvarande andel inom yrkeskurser på komvux på gymnasial nivå är 11 procent. Inom sfi och komvux på grundläggande nivå handlar det om 5 procent och för andra kurser än yrkeskurser inom komvux på gymnasial nivå handlar det om 3 procent. När det gäller särskild utbildning har en relativt stor andel svarat att de inte vet. Det skulle kunna bero på att undervisningens pausats helt eller att kommunen inte är huvudman för någon sådan utbildning.

Högre andel distansutbildning i augusti 2021 än innan pandemin

Den totala andelen som läser distansutbildning uppges vara högre i augusti 2021 (när ett fåtal restriktioner fortfarande gällde), jämfört med andelen distansutbildning i augusti 2019. Ungefär hälften av huvudmännen, med undantag för komvux som särskild utbildning⁴⁷, uppger att distansutbildningen har ökat under perioden. Störst uppges ökningen vara inom komvux på gymnasial nivå.⁴⁸ Resultaten redovisas i diagram 16 nedan.

Diagram 16. Fråga: Har det skett någon förändring gällande hur stor andel elever som läser distansutbildning under augusti 2021 jämfört med augusti 2019? (Andel i procent)

Antal svarande på frågorna är 178–180 av 182, det partiella bortfallet är 1–2 procent. De som svarat att de inte har bedrivit distansundervisning har exkluderats ur diagrammet, varför antalet som tagit ställning i frågan (se n i diagrammet) varierar.

I kommentarer till frågan uttrycker en del av huvudmännen hur de agerat angående distansutbildning under hösten. Nedan följer några beskrivningar från huvudmännen:

Vi erbjuder flexibla upplägg på plats. (...) Elever kan alltså i våra kurser välja hur mycket på plats-undervisning eller distansundervisning de vill ha.

Komvux på gymnasial nivå, andra kurser än yrkeskurser: Här är det fler elever som uppger att de arbetar och studerar samtidigt. Det är troligt att målgruppen blivit mer medveten om distansutbildningens möjligheter.

⁴⁷ Distansutbildning bedrivs i mindre utsträckning inom komvux som särskild utbildning.

⁴⁸ För att underlätta för huvudmännen att svara, skiljer frågan inte på distansutbildning med anledning av pandemin eller ordinarie distansutbildning. Av kommentarer framgår dock att några huvudmän utgått enbart från den ordinarie planerade distansundervisningen. Det kan bland annat bero på att undervisning på distans med anledning av pandemin, enbart genomförs delvis eller vid behov, till exempel när elever eller lärare har symptom.

Återgång till skolförlagd utbildning har skett successivt. Under augusti månad bedrevs fortfarande en förhållandevis stor del av undervisningen på distans för att undvika trängsel på skolan.

Vi (..) beviljar inte längre elever att läsa kurser på grundläggande nivå på distans då vi såg att de inte blev godkända. Där av en minskning. Vi har fortsatt distansutbildning på entreprenad för enstaka gymnasiekurser – det är ungefär samma volym som 2019.

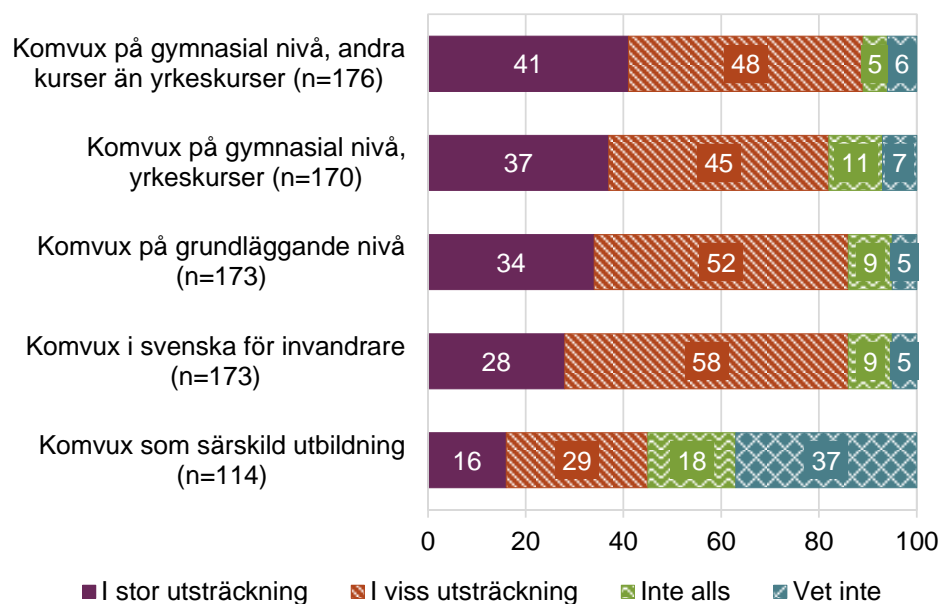
(...) Många kommer välja distans efter restriktionerna i tro om att det är distans de har läst. Medan klassisk distans är något helt annat än den anpassade undervisningen vi har under covid-19.

Undervisningen har fungerat bra för de elever som deltagit. Flera elever har dock valt att vänta med sin utbildning då de önskar lektioner i klassrum i stället.

Erfarenheter från distansutbildningen under pandemin har också förbättrat förutsättningarna för att anordna utbildning

Vi har även frågat huvudmännen i vilken utsträckning de bedömer att erfarenheter från distansutbildningen som bedrivits med anledning av pandemin har förbättrat förutsättningarna för att erbjuda och bedriva utbildning generellt inom respektive skolformsdelar i komvux framöver. Det vanligaste svaret är att erfarenheterna från pandemin *i viss utsträckning* har skapat bättre möjligheter att erbjuda och bedriva utbildning generellt. Med undantag för komvux som särskild utbildning där det vanligaste svaret är *vet inte*. Med det undantaget tycks huvudmännen i huvudsak vara positiva i frågan. Mest har förutsättningarna inom komvux på gymnasial nivå ökat. Resultatet redovisas i diagram 17 nedan.

Diagram 17. Fråga: I vilken utsträckning bedömer ni att erfarenheter från distansutbildningen som bedrivits med anledning av pandemin har förbättrat förutsättningarna för att erbjuda och bedriva utbildning generellt inom respektive skolformsdelar i komvux framöver? (Andel i procent)

Antal svarande på frågorna är 179–180 av 182, det partiella bortfallet är 1–2 procent. De som svarat att de inte har bedrivit distansundervisning har exkluderats ur diagrammet, varför antalet som tagit ställning i frågan (se n i diagrammet) varierar.

De huvudmän som angett *i viss* eller *i stor utsträckning* ovan, har även ombetts att svara på vilket sätt förutsättningarna för att erbjuda och bedriva utbildning blivit bättre. Svaren handlar nästan uteslutande om att pandemin har lett till en ökad digital kompetens hos både lärare och elever. Det har i sin tur inneburit en ökad kunskap om och erfarenhet av att bedriva distansutbildning och fjärrundervisning specifikt. Det har även gjort att det finns en större tillgång på digitala verktyg och teknisk utrustning i verksamheterna. Teknik och kunskap som kan användas i såväl närundervisning som i distansutbildning. Huvudmän beskriver också att utvecklingen innebär bättre förutsättningar för såväl en flexibel som individanpassas utbildning. Nedan följer ett urval av svaren:

Både lärare och elever har blivit så mycket skickligare i att använda olika digitala verktyg, vilket öppnar för god kommunikation och lärande på distans. Eleverna får möjligheter att ta igen missade lektioner (inspelningar), ha digitala ”öga-mot-öga” handledning via t.ex. Google meet och alla elever (och lärare) har blivit bättre på att använda lärplattformen.

Vi tror att om vi kan identifiera vad för moment som fungerar bra via digitala medier kan vi anpassa lärarnas pedagogiska planeringar. Samtidigt som det finns saker som kan ha varit svårt att genomföra digitalt och de ska vi såklart också identifiera.

Det generella motståndet mot distansundervisning har hos lärarna ersatts av insikter om när och hur distans kan vara ett bättre alternativ än närundervisning. Frigjord tid hos självgående elever kan användas för att fokusera på de elever som behöver mer stöd.

Pandemin har gjort att vi har hittat fler flexibla arbetssätt. Närvaron har ökat när de kan delta hemma och i skolan. Lektioner behöver inte alltid ställas in eftersom läraren kan arbeta hemifrån.

Eleverna uttrycker en önskan om att i högre grad än tidigare få ta del av undervisning via digitala lärmiljöer (Teams, Zoom...) 73 % av tillfrågade på sfi uttryckte att de önskar en växelverkan mellan digital undervisning och fysisk undervisning

Flexibelt, mer utrymme för enskilda samtal, mer individualiserad, olika för olika elevgrupper, har fått fler redskap att använda i undervisningen, kombinera distans i närundervisningen är bra, fått mycket erfarenhet inom fjärr/distansundervisning

Nya undervisningsformer har utvecklats och erfarenheterna av fjärrundervisning har förstärkts. Med detta som grund kan eleverna erbjudas en utbildning som i högre utsträckning än tidigare bygger på såväl platsförlagd som digital undervisning. Detta kan innebära en ötkad tid för lärande och att stöd för lärande kan erbjudas på flera olika sätt.

7. Prövning

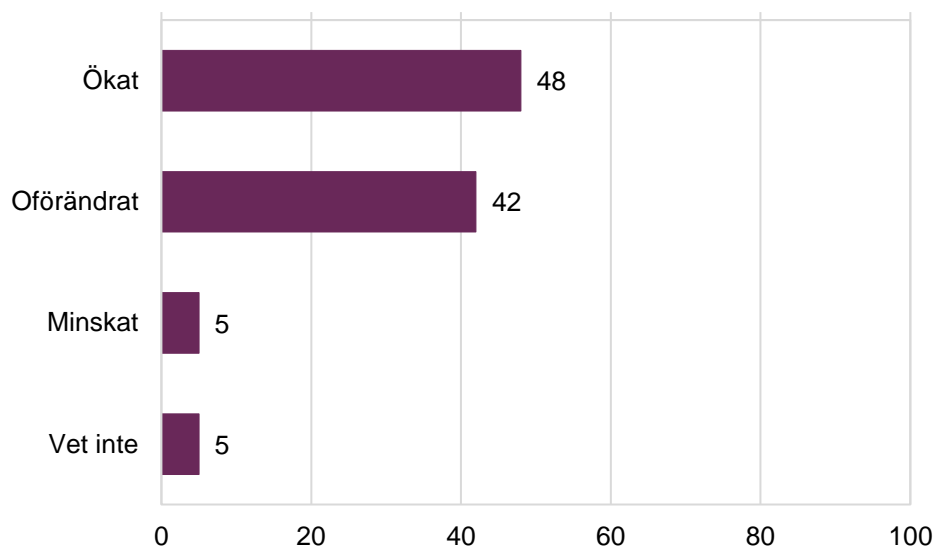
En prövning är en bedömning av en persons kunskaper i förhållande till de kunskapskrav som finns i kursplaner eller ämnesplaner. Den som är bosatt i Sverige har möjlighet att göra en prövning inom komvux i alla kurser som det sätts betyg på och i komvuxarbete. Den som vill göra prövning kan välja att göra prövning hos en annan huvudman än sin hemkommun så länge som den huvudmannen anordnar den aktuella kursen. Kommunen har inte rätt till någon ersättning från hemkommunen för sina kostnader för prövningen.⁴⁹ I tidigare intervjustudier har bland annat framkommit signaler om en ökad efterfrågan på prövningar under pandemin.

Hälften av huvudmännen uppger att efterfrågan på prövning har ökat

Nästan hälften av huvudmännen uppger att efterfrågan på prövning har ökat under perioden januari till augusti 2021 jämfört med motsvarande period 2019. En betydande andel, 42 procent, uppger dock att efterfrågan är oförändrad. En relativt liten andel, 5 procent, uppger att den har minskat under samma period. Resultatet redovisas i diagram 18 nedan.

⁴⁹ 20 kap. 40 § skollagen (2010:800) och Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2016:63) om prövning, med kommentarer sid. 12.

Diagram 18. Fråga: Hur har efterfrågan på prövning förändrats under 2021 (januari-augusti) jämfört med motsvarande period 2019? (Andel i procent)

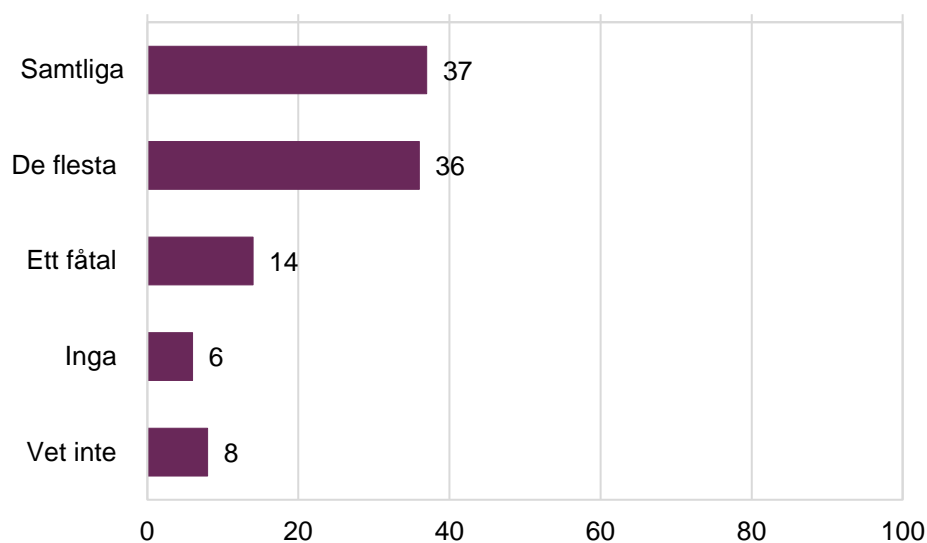

Antal svarande på frågan är 178 av 182, det partiella bortfallet är cirka 2 procent.

Prövning har genomförts för de flesta som efterfrågat det

De flesta huvudmännen, 73 procent, menar att de har kunnat genomföra prövning för *samtliga* eller *de flesta* som efterfrågat under perioden januari till augusti 2021. Totalt 37 procent av huvudmän svarar att de kunnat genomföra prövning för *samtliga*. En nästan lika stor andel, 36 procent, har kunnat genomföra prövning för *de flesta*. Resultatet redovisas i diagram 19 nedan.

Diagram 19. Fråga: För hur många av dem som efterfrågat prövning under 2021 (januari-augusti), har ni kunnat genomföra prövning? (Andel i procent)

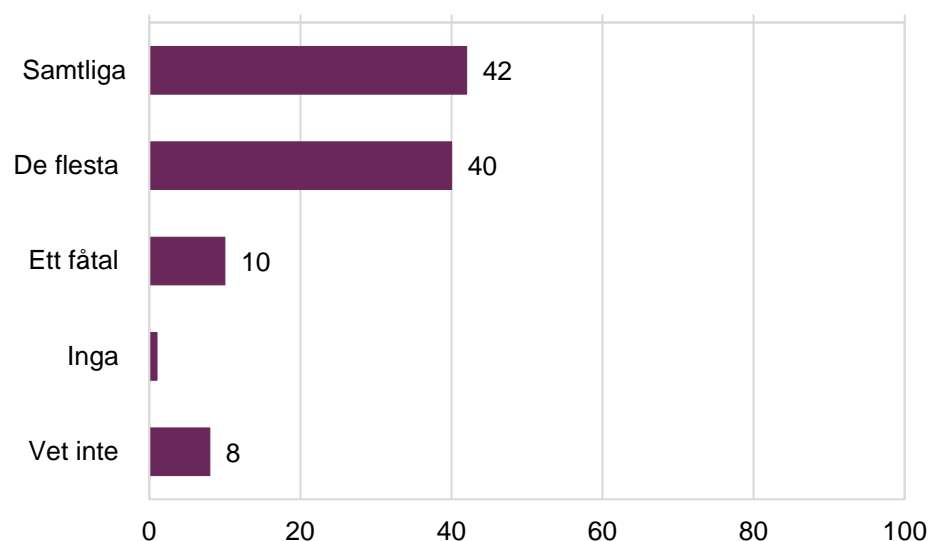
Antal svarande på frågan är 179 av 182, det partiella bortfallet är cirka 2 procent.

Totalt 14 procent av huvudmännen, säger att de enbart kunnat genomföra prövning för *ett fåtal* av dem som efterfrågat prövning under perioden. Vidare anger 6 procent av huvudmännen att de *inte* har kunnat genomföra prövning alls.

Huvudmännen bedömer att de flesta som efterfrågar prövning under hösten 2021 kan erbjudas det

De flesta huvudmännen, drygt 82 procent, uppger att de bedömer att de kommer kunna genomföra prövning för *samtliga* eller *de flesta* som efterfrågat prövning under september till december 2021. Totalt 42 procent bedömer att de kommer att kunna genomföra prövning för *samtliga*. En nästan lika stor andel, 40 procent, bedömer att de kommer att kunna genomföra prövning för *de flesta*. Totalt 11 procent menar att de kommer att kunna genomföra prövning för ett fåtal eller för några elever alls under perioden.

Diagram 20. Fråga: För hur många elever bedömer ni att ni har möjlighet att genomföra prövning, under resterande del av 2021 (september-december)? (Andel i procent)

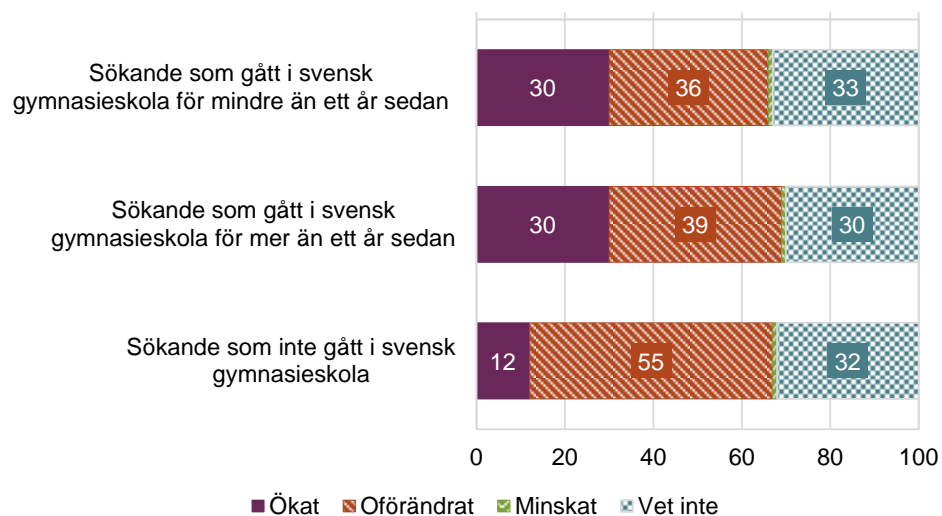

Antal svarande på frågan är 177 av 182, det partiella bortfallet är 2 procent.

Svårt att bedöma om förändringar skett avseende vilka grupper som efterfrågat prövning

Huvudmännen fick också frågan om de ser några förändringar gällande vilka grupper som efterfrågat prövning under 2021 (januari–augusti), jämfört med motsvarande period 2019. Resultatet redovisas i diagram 21 nedan.

Diagram 21. Fråga: Ser ni några förändringar gällande vilka grupper som efterfrågat prövning under 2021 (januari-augusti), jämfört med motsvarande period 2019? (Andel i procent)

Antal svarande på frågorna är 177–179 av 182, det partiella bortfallet är 2–3 procent.

Det går inte att bedöma med säkerhet utifrån vårt underlag om det finns skillnader i vilka elevgrupper det är som efterfrågar prövning nu jämfört med tidigare period. Detta eftersom andelen huvudmän som svarar att de inte vet är högt, mellan 30 och 33 procent. Resultaten måste därför tolkas med försiktighet.

Det vanligaste svaret hos de som svarar på frågan är att efterfrågan om prövning från samtliga grupper är oförändrad. Samma andel huvudmän, 30 procent, svarar att förfrågningar om prövning har ökat bland sökande som gått i svensk gymnasieskola för *mindre* än ett år sedan och de som gått i svensk gymnasieskola för *mer* än ett år sedan. Enbart 12 procent av huvudmän svarar att det skett en ökning i efterfrågan om prövning hos elever som inte gått i svensk gymnasieskola. Enbart en mycket liten andel, 1 procent, uppger att efterfrågan har minskat från någon av grupperna.

Ansträngt läge hos huvudmän som erbjuder prövning

Kommentarerna till frågorna om prövning ger en bild av att situationen med prövningar har varierat hos huvudmännen. Vissa av de som har kunnat genomföra prövningar säger att de som efterfrågat prövning ibland har behövt vänta längre än vanligt för att kunna genomföra prövningen. Möjligheten till prövning har begränsats till specifika prövningsperioder och förfrågningar om prövning mellan perioderna har inte beviljats. Där prövning inte har genomförts i egen regi har de som efterfrågat prövning ibland skickats vidare till andra huvudmän som erbjuder prövning. Vissa huvudmän har även enbart erbjudit prövning till dem som är hemmahörande i kommunen.

Det finns indikationer om ökad efterfrågan på provning hos de huvudmän som erbjudit provning från personer som nekats provning hos andra huvudmän. Huvudmän påpekar att det är en stor kostnad för mindre huvudmän att ta emot dem som har nekats provning hos andra. Att individer efterfrågar provning hos andra huvudmän kallas *provningsturism* av några, som också berättar att de fått förfrågningar på långt geografiskt avstånd. En huvudman uttrycker sig så här:

Många grannkommuner har inte erbjudit provningar under pandemin vilket inneburit ett ökat tryck hos oss som gjort det. Rätten att söka provning i vilken kommun som helst är ett stort problem!

8. Slutsatser

Ökat tryck inom flera områden

Skolverket konstaterar att pandemin inneburit ett ökat tryck på komvux inom flera områden. Det gäller framför allt antal sökande till yrkeskurser, större tryck på de tillgängliga apl-platser samt ökad efterfrågan på att få göra prövning.

Ökat söktryck till komvux på gymnasial nivå

Enligt enkäten till samtliga huvudmän för komvux ser en majoritet av de svarande att antalet sökande har ökat till komvux på gymnasial nivå under januari-augusti 2021 jämfört samma period 2019. Störst är ökningen till yrkeskurser och specifikt kurser inom yrkesområdena vård och omsorg samt barn och fritid. Enligt den officiella statistiken vet vi också att antalet elever som läser i komvux ökade under 2020 jämfört med 2019 och att den största ökningen skedde i komvux på gymnasial nivå, vilken ökade med 12 procent. Att antalet elever i komvux ökar är dock en trend sedan flera år tillbaka. Den officiella statistiken visar dock inte utvecklingen av antalet sökande. Med denna studie kan vi visa att även antalet personer som söker sig till komvux på gymnasial nivå ökat under pandemin.

Vad gäller de andra skolformsdelarna tycks söktrycket i huvudsak vara oförändrat, enligt huvudmännen. Resultatet ligger i linje med de signaler som framkommit i Skolverkets intervjuundersökningar bland huvudmän gällande hösten 2020 och delar av våren 2021.

Ökningen tycks komma från olika grupper av sökande

Pandemin har inneburit betydande konsekvenser inom flera områden på arbetsmarknaden. I början av 2021 var antalet arbetslösa avsevärt högre än innan pandemin men har succesivt sjunkit under våren.⁵⁰ Arbetslösheten är dock fortsatt hög och effekterna av pandemin bedöms av Arbetsförmedlingen som långvariga, framför allt med tanke på det stora antalet långtidsarbetslösa.⁵¹ Skolverket kan också konstatera att en majoritet av huvudmännen bedömer att det skett ett kunskapsstapp i gymnasieskolan. Av dessa anledningar kunde ett ökat söktryck till komvux på gymnasial nivå förväntas. Resultaten i denna studie visar dock inte i detalj vilka grupper som ligger bakom ökningen. Dessutom har huvudmännen haft svårt att svara på frågan om vilka grupper det handlar om, vilket gör underlaget något osäkert. Men det ger en indikation om att ökningen kommer från olika grupper av sökande.

Ökningen tycks alltså kunna bestå både av elever som gått miste om kunskaper i gymnasieskolan under pandemin och personer som gått i gymnasieskolan före pandemin men som av olika anledningar behöver läsa en yrkesutbildning eller

⁵⁰ Arbetsförmedlingen (2021a) Arbetsförmedlingens statistik över antalet öppet arbetslösa och sökande i program för januari 2021. Arbetsförmedlingens statistik skiljer sig från SCB:s statistik gällande vilka dataunderlag och definitioner som används vilket gör att framför allt ungdomsarbetslösheten är betydligt större i SCB:s statistik.

⁵¹ Arbetsförmedlingen (2021b). *Arbetsmarknadsutsikterna våren 2021*.

läsa in en behörighet för högre studier. Något fler, nästan hälften av huvudmännen, uppger att ansökningar från den senare gruppen ökat under januari-augusti 2021 jämfört med samma period 2019. De flesta av huvudmännen anger också att ökningen i viss eller i stor utsträckning beror på pandemin. Det är dock svårt att bedöma om ökningen är av den omfattning som eventuellt hade förväntats.⁵²

Söktrycket till yrkeskurser möts inte upp fullt ut

De flesta huvudmän uppger att de har kunnat erbjuda utbildningsplatser till samtliga eller de flesta behöriga sökande under januari-augusti 2021. Men när det gäller yrkeskurser inom komvux på gymnasial nivå, till vilka söktrycket uppges ha ökat mest, har inte samtliga sökande kunnat erbjudas plats på samma sätt som inom de andra delarna inom komvux. Cirka 60 procent av huvudmännen uppger att möjligheten att erbjuda plats påverkats i viss eller i stor utsträckning av pandemin. Resultatet om att erbjuda platser ligger i linje med intervjuundersökningen för hösten 2020 och när huvudmännen i denna studie bedömer möjligheterna för resterande del av 2021. Enligt denna studie vet vi också att två av fem huvudmän hade fler sökande än platser till kurser inom vård och omsorg samt till barn och fritid under januari-augusti 2021. I sammanhanget kan påminnas om att vård och omsorg utgör en relativt stor del av yrkesutbildningen inom komvux sedan tidigare, vilket gör att det samtidigt handlar om att erbjuda relativt många utbildningsplatser. Våra underlag ger dock ingen bild av hur många fler sökande än platser det handlar om.

Det är heller inte enkelt att säga vad resultatet ovan innebär. Dels för att huvudmännen inte är skyldiga att erbjuda yrkeskurser på samma sätt som de till exempel är vad gäller kurser inom komvux på grundläggande nivå. Dels för att det är flera aspekter som avgör om en viss kurs erbjuds, till exempel om det finns ett behov på arbetsmarknaden. Bortsett från det kan resultatet ses som en signal på att komvux inte fullt ut kunnat möta upp det ökade söktrycket till yrkeskurser inom komvux på gymnasial nivå under januari-augusti 2021.

Apl största utmaningen med att anordna yrkesutbildning under våren

En ökad efterfrågan på yrkesutbildning kräver också fler apl-platser. Dessutom bedrivs en stor del av yrkesutbildningen med statsbidrag inom regionalt yrkesvux, och därmed omfattas en större del av platserna av ett krav på apl.⁵³ Men möjligheten att anordna apl hade rimligtvis påverkats även utan den ökande efterfrågan i och med att pandemin och restriktionerna påverkat arbetsplatsernas förutsättningar att bedriva sin verksamhet, om än i varierande utsträckning. Det är

⁵² Samtidigt har det skett förändringar i Arbetsförmedlingens anvisningar till komvux som kan tänkas påverka antalet om söker sig till komvux.

⁵³ Enligt 2 kap. 6 § förordning (2011:1108) om vuxenutbildning, avses med apl en utbildning som genomförs på en eller flera arbetsplatser *utanför* skolan. Enligt förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning 5 § ska apl förekomma i alla sammanhållna yrkesutbildningar inom regionalt yrkesvux. Omfattningen ska för varje elev vara minst 15 procent av den sammanhållna yrkesutbildningen eller av den del av utbildningen som inte har validerats. Under 2020 och i början på 2021 beslutade dock regeringen om vissa lättnader i ovan nämnda förordning vad gäller kravet på apl. Förändringarna innebär att huvudmän enligt 16 a § ändå kan ges statsbidrag om apl inte kan erbjudas – om apl inte kan erbjudas på grund av omständigheter kommunerna inte kunnat råda över, eller om utbildningen av säkerhets- eller hälsoskäl inte kan förläggas till en arbetsplats utanför skolan. Förändringarna innebär också att apl ska bytas ut mot motsvarande utbildning förlagt till skolan i de fall som anges ovan (16 §).

därför inte överraskande att den främsta utmaningen med att erbjuda yrkesutbildning under våren 2021 uppges vara möjligheten att anordna apl. Det är tydligt när huvudmännen får bedöma utifrån ett antal aspekter. Att anordna apl-platser är också överlägset den av aspekterna som huvudmännen anger har blivit svårare under pandemin.

Samtidigt uppger huvudmännen att samtliga eller de flesta elever under januari-augusti 2021 kunnat erbjudas apl inom vård och omsorg samt barn och fritid. Underlaget gällande de andra yrkesområdena är något osäkert. Men utifrån svaren av de huvudmän som kunnat ta ställning i frågan tycks andelen som inte kunnat anordna apl för några elever alls relativt lågt inom samtliga områden. Enligt huvudmännen ser möjligheterna att erbjuda apl under hösten 2021 något bättre ut än under våren. Huvudmän betonar dock att ansträngningen för att kunna hitta apl-platser har varit betydligt större än i vanliga fall och att det varit svårare i det inledande skedet av pandemin. Det har medfört att andra arbetsplatser blivit aktuella för apl. Det kan i vissa fall ha inneburit att elever inte fått de platser som är mest lämpliga vilket i sin tur kan ha riskerat kvalitén på det arbetsplatsförlagda lärandet. I studien, liksom i tidigare uppföljningar, framkommer även att huvudmän genomfört apl som motsvarande utbildning i komvux lokaler. I dessa fall finns risk för att eleverna inte får möjlighet att utveckla kunskaper, förmågor och förståelse i samma utsträckning som vid lärande på arbetsplatser. Mot bakgrund av att de flesta elever tycks ha erbjudits apl, bör det inte handla om något större antal elever.

Signaler om att distansutbildning ökar

Huvudmännen uppger att den totala andelen som läser utbildningen på distans i augusti 2021 har ökat, jämfört med augusti 2019. Det är oklart om det beror på pandemin och de restriktioner som fortfarande gällde i augusti 2021 eller om det också visar en ökad efterfrågan på ordinarie distansutbildning. Huvudmän framhåller att de ser ett ökat söktryck till kurser på distans jämfört med innan pandemin. Men det finns också huvudmän som ser att elever önskar att få återgå till mer närundervisning.

Även om huvudmännen uppger att distansutbildningen i huvudsak verkar ha fungerat ganska bra för eleverna under våren 2021, uttrycker några en oro över att fler och fler söker distansutbildning. Detta eftersom man sett att vissa elever haft svårare med utbildning på distans under pandemin. Det är heller inte givet att den ordinarie distansutbildningen helt och hållet kommer att bedrivas på samma sätt som utbildningen under pandemin. Samtidigt uppger de flesta huvudmännen att distansutbildningen som bedrivits med anledning av pandemin, i viss utsträckning har förbättrat förutsättningarna för att erbjuda och bedriva utbildning generellt framöver (med undantag för komvux som särskild utbildning). Erfarenheterna från distansutbildningen under pandemin har bland annat medfört att det finns en större tillgång på digitala verktyg i verksamheterna som kan komma att användas i både närundervisning och distansutbildning. Det har i sin tur inneburit bättre

förutsättningar för såväl en flexibel som individanpassad utbildning, vilket öppnat nya möjligheter för genomförandet av undervisning inom komvux.

Nästan hälften uppger en ökning av efterfrågan på provning – en efterfrågan de flesta kunnat möta...

Ett ökat tryck på komvux märks också genom att nästan hälften av huvudmännen uppger att efterfrågan på provning har ökat under januari-augusti 2021 jämfört med motsvarande period 2019. För övriga huvudmän tycks efterfrågan i huvudsak vara oförändrad. Resultaten ligger i linje de indikationer om en ökning som framkom i Skolverkets tidigare uppföljningar under pandemin.

...men det finns en frustration gällande avgiften och regelverket

De flesta huvudmän uppger att de har kunnat erbjuda provning till de flesta som efterfrågat provning under januari-augusti 2021. Samtidigt finns det huvudmän som inte har erbjudit provning alls, eller har erbjudit provning i begränsad omfattning, till exempel bara till de som är hemmahörande i kommunen.

Även om provning har erbjudits i de flesta fall, uttrycks en frustration vad gäller rätten att göra provning hos vilken huvudman som helst som anordnar kursen. Det har inneburit ökade kostnader för de kommuner som erbjudit provning när andra inte gjort det. Därtill uppges den avgift på 500 kronor som normalt får tas ut i samband med provning inte täcka de reella kostnaderna för provningen. Mot bakgrund av att Skolverket kan konstatera att en majoritet av huvudmännen för gymnasieskolan ser ett kunskapsstapp, och att avgiften sänkts för vissa elever, kan efterfrågan på provning sannolikt fortsätta öka i komvux.⁵⁴ Men trots ökningen och den ansträngda situationen hos vissa huvudmän så bedömer ändå det stora flertalet huvudmän att de kommer att kunna genomföra provning för de flesta som efterfrågar det under hösten 2021.

Ansträngt läge inom sfi

Sfi framträder som den del av komvux som påverkats särskilt negativt av pandemin och framför allt gäller det de inledande studievägarna.

Kunskapsstappet bedöms som störst inom sfi

Enligt huvudmännens bedömning har ett kunskapsstapp som en konsekvens av pandemin, skett i viss utsträckning inom de flesta skolformsdelarna inom komvux. Minst är kunskapsstappet inom komvux på gymnasial nivå, andra kurser än yrkeskurser. Störst är kunskapsstappet inom sfi där huvudmän också pekar på att elevers progression skett långsammare under pandemin.

⁵⁴ Från och med mitten på juli får avgiften enbart uppgå till högst 150 kronor för elever som har slutfört sin utbildning i gymnasieskolan under 2020 eller 2021. Satsning syftar till att öka möjligheten för elever som slutfört sin gymnasieutbildning under 2020 och 2021 och som drabbats negativt av pandemin, att höja sina betyg.

Flera utmaningar med distansutbildning för elever inom de inledande studievägarna

Kunskapsstappet inom sfi stämmer överens med den tidigare bilden av att utmaningar funnits inom sfi. Tidigare uppföljningar har visat att det särskilt har funnits utmaningar för elever som inom studieväg 1, och till viss del studieväg 2, där begränsad digital kompetens och även tillgången till digitala verktyg har påverkat elevernas möjligheter att delta i distansutbildning. Distansutbildningen uppges även ha fungerat sämst inom just sfi. Olika aspekter som relaterar till distansutbildning identifieras också som särskilt utmanande för elever inom sfi. Bland dessa aspekter är elevers vana att studera på distans, teknisk utrustning i hemmet, digital kompetens och studiemiljön i hemmet. Begränsade möjligheter att öva muntliga färdigheter i svenska under pandemin identifieras också som en utmaning.

Alla har inte fått den tid de har rätt till

Även om en stor majoritet av huvudmän menar att de kunnat erbjuda de flesta sfi-elever de timmar de har rätt till, finns det huvudmän som inte gjort det. Särskild gäller det studievägar där undervisning har bedrivits på plats i mindre grupper. Att undervisningen bedrivits i mindre grupper anses i vissa fall kompensera för att elever inte alltid fått de undervisningstimmar de har rätt till. Detta eftersom eleverna har fått mer individuell kontakt med läraren i mindre grupp än de skulle ha fått under distansutbildning, menar vissa huvudmän.

Risk för att färre elever når målen även under 2021

För att motverka ett kunskapsstapp hos elever har tillgången till stöd ökat, digitala verktyg lånats ut och kurser har kunnat läsas om eller har förlängts för elever som inte har hunnit nå målen. Förlängning av kurser har till exempel varit en lösning när elever inte har kunnat genomföra apl eller övat på praktiska moment.

Enligt Skolverkets officiella statistik för 2020 ökade längden på kurser redan under pandemins första år för elever inom sfi och framför allt för elever inom studieväg 1 och 2. Från statistiken vet vi också att avbrotten ökade och att elevantalet minskade under 2020 jämfört med 2019. Samtidigt sjönk även studieresultaten något. I den här studien kan vi också se en relativt stor minskning i söktrycket till sfi. Cirka 40 procent av huvudmännen uppger att antalet sökande minskade under våren 2021 jämfört med våren 2019. Minskningen kan sannolikt delvis förklaras av en minskad migration under pandemin. En minskad migration ligger sannolikt även bakom att gruppen sökande till komvux på gymnasial nivå, som inte har gått i svensk gymnasieskola alls, inte uppges ökat på samma sätt som de övriga grupperna. Den avtagande progressionen inom sfi och att det därför tagit längre tid för elever att ta sig igenom kurserna, kan dessvärre vara en betydande förklaring till att en relativt stor andel ser en minskning av söktrycket till sfi. Tolkningen av söktrycket till sfi kan dock vara mer komplicerat. Söktrycket påverkas rimligtvis av hur huvudmännen hanterar elever som inte når målen eller av olika anledningar inte deltar i undervisningen fullt ut.

Denna studie tyder på att det finns en risk för en liknande bild gällande studieresultat, avbrott och antal elever inom sfi när statistik över pandemins andra år sammanställs. Det bör dock framhållas att det kan föreligga en skillnad mellan betygsutvecklingen och hur de faktiska kunskaperna utvecklas.⁵⁵ De inställda nationella proven inom sfi uppges dock inte ha försvårat förutsättningarna för betygssättningen i någon större utsträckning. Samtidigt kan de erfarenheter och lärdomar som pandemins första år medfört, ha gjort distansutbildningen mer hanterbar för såväl personal som elever, jämfört under 2020, då omställningen var stor för många.

Insatser behövs för att hantera kunskapstappet och möta ett ökat tryck

För att hantera kunskapstappet framöver behöver tyngdpunkten inom komvux framför allt ligga på sfi och yrkesutbildning inom komvux på gymnasial nivå.

Bland de huvudmän som har önskemål om nationella insatser för att ta igen förlorade kunskaper och färdigheter hos elever, lyfts vikten av att kunna fortsätta att arbeta med stöd på olika sätt till elever, till exempel genom att anställa mer personal. Huvudmän efterfrågar också ekonomisk kompensation för uppkomna eller kommande kostnader på grund av pandemin. Här lyfter huvudmännen utlåning av digitala verktyg, förlängning av kurser och användning av extra lärarresurser för skolförlagda praktiska moment och apl, som de främsta skälen till ökade kostnader.

För att kunna erbjuda utbildningsplatser pekar flera huvudmän särskilt på satsningar gällande yrkesutbildning och mer ekonomiska resurser specifikt. Flexibla och långsiktiga statsbidrag⁵⁶ lyfts som en av förutsättningarna som behövs för att bemöta ett ökat söktryck. Det behövs för att komvux fullt ut ska kunna spela den viktiga roll som skolformen kan spela i nuvarande läget.

⁵⁵ Skolverket (2020d). *Likvärdiga betyg och meritvärden*.

⁵⁶ Resultatet ligger också i linje med vad som framkommit i Skolverkets regionala dialoger under 2021. Skolverket (2021e) *Sammanställning av regionala dialoger om vuxenutbildning 2021*.

Bilaga 1 Metod

Enkät under september och oktober

Skolverket har under perioden 6 september till 8 oktober 2021 genomfört en enkätundersökning till huvudmän för komvux. Undersökningen gjordes genom en webbenkät som skickades till kommuners och kommunalförbunds kontaktadresser för allmänheten. Totalt tre påminnelser skickades ut under perioden som enkäten kunde besvaras. Frågeområdena i enkäten har valts ut mot bakgrund av Skolverkets tidigare studier av komvux under pandemin.

Totalundersökning bland kommuner som är huvudmän för komvux

Huvudmän för komvux är kommuner och i viss utsträckning även regioner.⁵⁷ I den här enkätundersökningen har regionerna dock valts bort eftersom de är relativt få.⁵⁸ Men framför allt handlar det om att regionerna främst erbjuder utbildning inom två yrkesområden.⁵⁹ Regioner har heller inte samma skyldighet som kommuner att erbjuda utbildning inom komvux, vilket hade medfört att särskilda frågor hade behövt ställas till regionerna i enkäten. Syftet har varit att undersöka hela populationen av huvudmän för komvux genom att göra en totalundersökning. Men på grund av andra förutsättningar för regioner har alltså ett visst urval av huvudmän ändå gjorts.

Samtliga kommuner och nio kommunalförbund har ingått i urvalet.⁶⁰ Det har även de kommuner som genom avtal om samverkan med en annan kommun, överlåtit huvudmannaskapet för uppgifterna till en annan kommun.⁶¹ Skolverket har inga aktuella uppgifter om vilka kommuner som har ingått sådana samverkansavtal. Uppgifter om vilka kommuner som rapporterade in elever 2020 hade kunnat utgöra ett sannolikt antagande av vilka som är huvudmän för komvux vid tidpunkten för enkäten. Samverkansavtal mellan kommuner kan dock ha förändrats. Vi vet också att samverkan mellan kommuner kan se olika ut. Den kommun som överlåtit sitt huvudmannaskap till en annan kommun kan vara delaktig till exempel genom att ha utbildning på den egna orten. Men det kan också vara tvärtom. En handfull huvudmän har kontaktat Skolverket under perioden som enkätundersökningen genomfördes. Huvudmännen har uppgett att de inte bedriver någon egen utbildning, att de har upprättat ett samverkansavtal

⁵⁷ 2. kap. 2–3 §§ skollagen.

⁵⁸ Totalt tre regioner rapporterade in elever 2020.

⁵⁹ Enligt 20 kap. 18 § skollagen får en region tillhandahålla utbildning på gymnasial nivå inom områdena naturbruk och omvårdnad. Efter överenskommelse med en kommun får regionen tillhandahålla utbildning på gymnasial nivå även inom andra områden. En region får även tillhandahålla särskild utbildning på gymnasial nivå efter överenskommelse med en kommun.

⁶⁰ Kommunalförbund kan också vara huvudmän för komvux om en kommun sluter avtal med en annan kommun, en region eller staten om att denna ska ta över ansvaret för kommunens uppgifter enligt denna lag på ett visst område. Ett sådant avtal om samverkan innebär att den som tar över ansvaret också tar över huvudmannaskapet för uppgifterna. Se 23. kap. 21 § skollagen.

⁶¹ 23 kap. 21–22 §§ i skollagen.

med närliggande kommun och att de därför inte kommer svara på enkäten. Eftersom Skolverket inte har någon nationell bild över sådana samverkansavtal och att samverkan kan se olika ut har även dessa kommuner fått ingå som respondenter i enkäten. Det finns alltså en viss övertäckning i populationen. Det innebär att vissa huvudmän representeras mer än en gång, men det gör samtidigt att vi minskar riskerna att missa viktig information från sådana kommuner som överlåtit sitt huvudmannaskap genom samverkansavtal. Vi bedömer dessutom att det bör handla om en relativt liten andel. Totalt 8 procent av dem som svarade på enkäten rapporterade inte in elever i komvux under 2020 och är alltså potentiellt inte huvudmän när de besvarar vår enkät. Det är dock vanligare att de kommuner som potentiellt inte är huvudmän valt att inte svara på enkäten i stället.

Ovanstående innebär att enkäten skickades till totalt 277 respondenter. Totalt 65 procent av dem besvarade enkäten. Men svarsfrekvensen skulle alltså kunnat ses som högre om studien valt bort de kommuner som inte rapporterade in elever 2020 genom att anta att de inte är huvudmän under 2021. Då hade svarsfrekvensen i stället hamnat på 69 procent.

Vi har även kontrollerat hur svarsfrekvensen står sig utifrån SKR:s kommungruppsindelning.⁶² Samtliga nio kommungrupper har över 50 procent svarsfrekvens, utom inom en grupp, landsbygdskommun med besöksnäring, där det enbart fattas ett svar för att nå 50-procentgränsen. Vi bedömer sammantaget inte att variationer i svarsfrekvens mellan kommungrupper påverkar studiens resultat.

Utbildning på entreprenad är svårt att täcka...

Huvudmän har i vissa fall svårt att svara för den utbildning de erbjuder via entreprenad. Detta vet vi bland annat från Skolverkets tidigare intervjuundersökning om covid-19-pandemins påverkan på komvux. Där såg vi att huvudmän avstod från att svara på vissa frågor. Till exempel handlade det om frågor som rörde hela skolformsdelar som erbjuds genom externa anordnare eftersom huvudmännen menade att de inte hade lika god insyn.

En inte obetydlig del av utbildningen bedrivs på entreprenad och det är därför viktigt att dessa utbildningar lyfts fram. Det finns dessutom en möjlighet att utbildning hos externa aktörer möter specifika utmaningar under pandemin som inte kommer fram i denna studie. I denna studie underströk därför Skolverket på flera sätt att frågorna avsåg både utbildning i egen regi och utbildning på entreprenad. Även i denna undersökning nämns det i några fall i kommentarer att det är svårt att svara för utbildningen på entreprenad. Skolverket har även fått ett par frågor om hur huvudmännen ska samla in information från flertalet externa anordnare. Vi har då understrukit att huvudmannaskapet även omfattar utbildningen på entreprenad. Vi har även uppmanat huvudmännen ifråga att

⁶² SKR:s webbsida (2021).

använda det bifogade worddokumentet med frågorna för att lättare sammanställa svaren från olika externa anordnare för att sedan kunna ge ett samlat svar.

I flertalet frågor i enkäten uppmanas huvudmännen att göra en bedömning. Med det avses en generell bedömning för all utbildning hos huvudmannen. En sådan bedömning kan vara svårare för en större huvudman att göra än för en mindre huvudman. Även här kan ett större antal externa anordnare hos en huvudman göra att sådana frågor är svårare att besvara än för de som inte har utbildning på entreprenad. Sammanfattningsvis kan vi konstatera att det finns en risk att den del av utbildningen som erbjuds via entreprenad inte har fångats fullt ut genom vår enkätundersökning.

...och det tycks även gälla särskild utbildning

Inom flera av frågeområdena har en relativt hög andel huvudmän uppgett alternativet *vet inte* för skolformsdelen komvux som särskild utbildning. Framför allt gäller det områdena som handlar om kunskapsstapp och distansutbildning men även till viss del söktryck och antagning. Det kan finnas flera sannolika förklaringar till det. Till exempel att huvudmannen inte har några elever inom komvux som särskild utbildning eller att utbildningen har pausats under pandemin. Men sammantaget innebär det att underlaget gällande särskild utbildning inte är lika stort som för övriga skolformsdelar.

Referenser

Skollagen (2010:800).

Förordning (2011:1108) om vuxenutbildning.

Prop. 2019/20:105. *Komvux för stärkt kompetensförsörjning.*

Utbildningsutskottets betänkande. 2019/20: UbU22. Riksdagsskrivelse 2019/20:300.

Förordning (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2016:63) om prövning med kommentarer.

Skolverket (2020a). *Lägesbild av situationen i komvux med anledning av covid-19-pandemin.*

Skolverket (2020b). *Coronapandemins påverkan på vuxenutbildningen.*

Skolverket (2021a). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet, Delredovisning 3 – Tema kommunal vuxenutbildning.*

Skolverket (2021b). *Elever och studieresultat i kommunal vuxenutbildning 2020.*

Skolverket (2021c). *Enkätundersökning bland personal i skolväsendet om covid-19 pandemins påverkan.*

Skolverket (2020d). *Likvärdiga betyg och meritvärden.*

Skolverket (2021e). *Sammanställning av regionala dialoger om vuxenutbildning 2021.*

Skolverket (2021f). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet, Delredovisning 4.*

Skolinspektionen (2021). *Fjärr-och distansundervisning vid kommunal vuxenutbildning.*

Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2020:12) om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 m.m. Allmänna råd om utbildningar för vuxna tillkom genom HSLF-FS 2020:80 i december 2020.

Folkhälsomyndighetens webbsida (2021a). *Vuxna kan återgå till undervisning på plats från den 1 juni.* <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2021/maj/vuxna-kan-aterga-till-undervisning-pa-plats-fran-den-1-juni/> Hämtad 2021-10-12.

Folkhälsomyndighetens webbsida (2021b). *Information om covid-19 till anordnare av utbildning för vuxna.* <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/verksamheter/larosaten-och-annan-hogre-utbildning/> Hämtad 2021-10-12.

Socialstyrelsens webbsida (2020) *Satsningen Äldreomsorgslyftet.* <https://statsbidrag.socialstyrelsen.se/kommuner/satsningen-aldreomsorgslyftet/> Hämtad 2021-12-03.

Arbetsförmedlingen (2021a). Statistik över antalet öppet arbetslösa och sökande i program för januari 2021. Hämtad 2021-11-11.

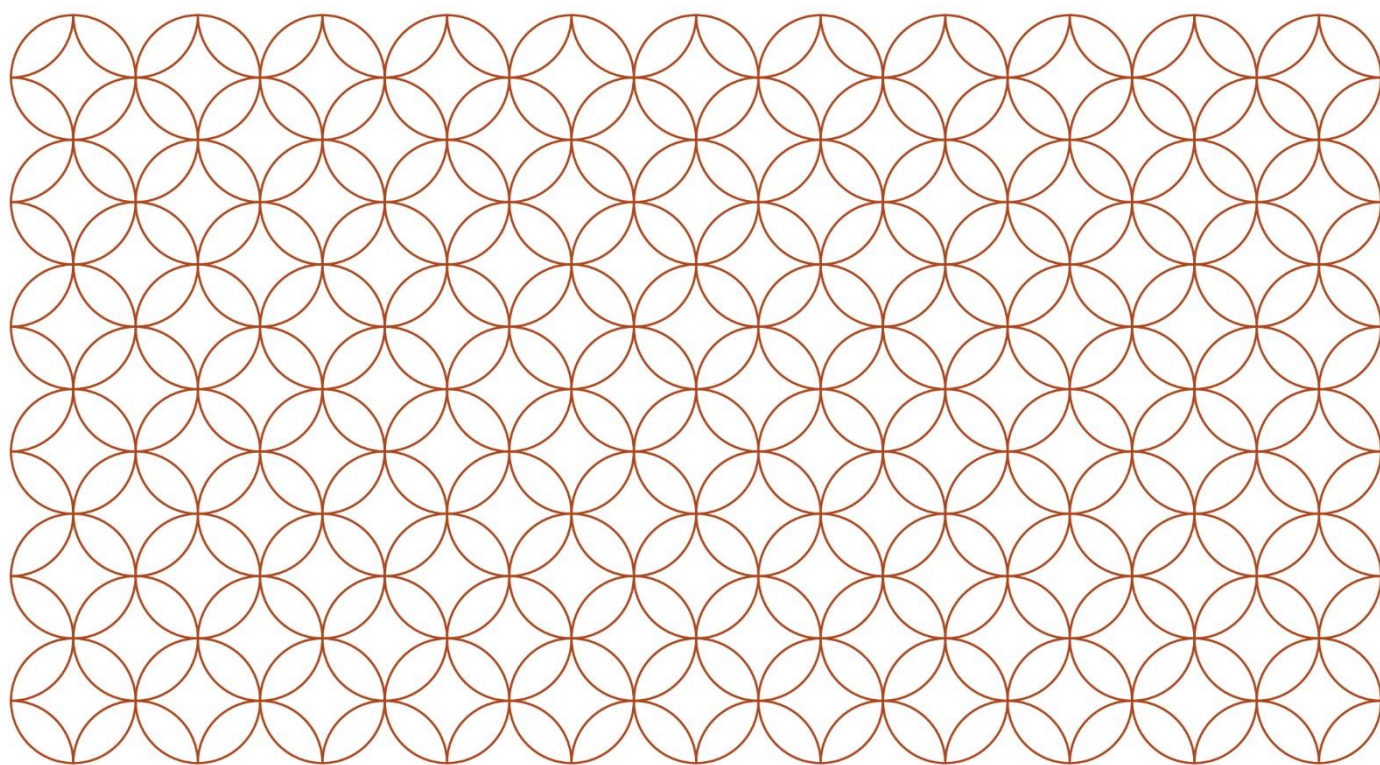
Arbetsförmedlingen (2021b). *Arbetsmarknadsutsikterna våren 2021*. Hämtad 2021-11-11.

Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende Arbetsförmedlingen, ändringsbeslut 2017-04-20.

Regleringsbrev för budgetår 2020 avseende Arbetsförmedlingen, ändringsbeslut 2020-09-24.

SKR:s webbsida (2020) *Kommungruppsindelning*.

<https://skr.se/skr/tjanster/kommunerochregioner/faktakommunerochregioner/kommungruppsindelning.2051.html> Hämtad 2021-11-25.

Skolverket

www.skolverket.se